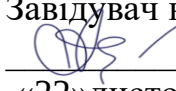

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
«22» листопада 2025 р.

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої
освіти II курсу, групи М22СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
Соціальна робота. Поствоєнна соціально-
психологічна реабілітація

МОЩАНЕЦЬ Катерина Миколаївна

Керівник:
к.пед.н., доцент Анастасія ПОПОВА

Рецензент:
к.пед.н., доцент Анастасія ТУРГЕНЄВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	8
1.1.	8
1.2.	13
1.3. Форми і методи соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни.	18
Висновки до першого розділу	36
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З-ПОМІЖ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	39
2.1. Організація і методика проведення дослідження ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти Слов'янського фахового коледжу державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут».	39
2.2. Програма соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти.	60
2.3. Рекомендації щодо організації ефективної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти.	69
Висновки до другого розділу	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни зумовлена глибокими соціальними та психологічними трансформаціями, спричиненими військовими діями на території України. Повномасштабна війна призвела до масової дестабілізації життєвого середовища: втрати близьких, житла, майна, роботи, зниження рівня безпеки та втрати контролю над життєвими обставинами. У таких умовах значна частина населення, зокрема молодь, перебуває у стані підвищеного психоемоційного напруження, що проявляється в підвищеній тривожності, апатії, дезадаптації, панічних реакціях, порушеннях сну та симптомах стресових розладів.

Особливої уваги потребують здобувачі освіти фахових передвищих навчальних закладів, оскільки вони знаходяться на етапі активного особистісного становлення та професійної ідентифікації. У контексті війни ці процеси ускладнюються нестабільністю соціально-економічного середовища, втратою перспектив, а також необхідністю адаптації до нових навчальних та життєвих умов. Молодь цієї категорії є психологічно вразливою до зовнішніх стресових чинників, що може мати негативні наслідки для їх емоційного стану, навчальної успішності, мотивації та подальшого соціального функціонування.

Соціально-психологічна підтримка в системі освіти за таких умов відіграє ключову роль у формуванні резиліентності, емоційної стійкості та здатності до конструктивного подолання кризових ситуацій. Вона забезпечує умови для збереження психічного здоров'я, підтримки академічної мотивації та розвитку адаптивних механізмів, необхідних для успішної соціалізації.

Зростаюча кількість внутрішньо переміщених здобувачів освіти, які стикаються з дезадаптаційними викликами, спричиняє необхідність перегляду підходів до організації підтримки у фаховій передвищій освіті. Війна вимагає не лише удосконалення вже існуючих форм психосоціальної допомоги, але й

створення нових, гнучких моделей, здатних ефективно реагувати на динамічні потреби студентської молоді.

Проблематика соціально-психологічної підтримки в умовах воєнного стану відображена в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, освітній процес у кризових умовах, питання психологічної допомоги та підтримки молоді аналізуються у працях В. Балюк, С. Спірякова, О. Токміленко, В. Андрєєнкової, Т. Войцях, І. Гриців, В. Мельничук, Н. Сабліної, О. Флярковської, Т. Харківської, С. Шкарлета, А. Вітренка. Методичні підходи до організації психологічної та соціально-педагогічної допомоги в умовах війни розкрито у роботах В. Панка, В. Рибалки, С. Шандрук, Д. Романовської, В. Предка, В. Горленка, Н. Сосновенко, І. Марухіної, А. Кондратюка та інших дослідників.

Усе це свідчить про об'єктивну потребу в цілеспрямованому аналізі, систематизації та подальшій розробці ефективних механізмів соціально-психологічної підтримки студентської молоді в умовах воєнного стану, що і зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Водночас особливості соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни обумовлюють низку суперечностей, які свідчать про необхідність глибшого дослідження цієї проблеми. Серед таких суперечностей можна виділити наступні: між потребою у комплексній соціально-психологічній підтримці здобувачів освіти в умовах війни та недостатньою увагою до цієї проблеми як окремого напрямку в освітньому процесі; між специфічними потребами студентів закладів фахової передвищої освіти, які поєднують професійне фахове навчання з набуттям загальної середньої освіти, та загальними підходами до соціально-психологічної підтримки, що застосовуються у сфері середньої чи вищої освіти; між різними рівнями соціальної зрілості та потребами студентів, які є як здобувачами середньої освіти, так і студентами фахових освітніх програм, що ускладнює створення єдиної системи соціально-психологічної підтримки; між необхідністю індивідуального підходу до кожної категорії здобувачів та

відсутністю методик і ресурсів, що дозволяли б ефективно впроваджувати такі підходи у колективному навчальному середовищі.

Необхідність розкриття даної проблеми, актуальність і доцільність дослідження особливостей надання соціально-психологічної підтримки саме в закладах фахової передвищої освіти, зважаючи на специфічний контингент здобувачів освіти, та розробки адаптованих підходів, які забезпечать ефективну підтримку в умовах воєнного часу зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи **«Особливості соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни».**

Об'єкт дослідження – соціально-психологічна підтримка здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти.

Предмет дослідження – особливості організації соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти, а також розробити та експериментально перевірити програму соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти з урахуванням їх потреб та проблем в умовах війни.

Гіпотеза дослідження: соціально-психологічна підтримка здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти буде ефективною за умови, якщо вона буде адаптована до специфіки освітнього середовища в умовах війни, передбачатиме врахування індивідуальних потреб здобувачів, спрямовуватиметься на зниження рівня тривожності, покращення емоційного стану та підвищення академічної мотивації, що у сукупності забезпечить їх успішну соціально-психологічну адаптацію до навчання в умовах кризової ситуації.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета дослідження визначені його **завдання:**

1. Проаналізувати поняття і сутність соціально-психологічної підтримки.
2. Визначити проблеми і потреби здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни.
3. Схарактеризувати форми і методи соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни.
4. Дослідити рівень ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти Слов'янського фахового коледжу державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут».
5. Розробити програму соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання визначених завдань використано комплекс таких методів: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення використовувалися для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців); *конкретно-наукові*: (категоріальний аналіз – для розкриття змісту й уточнення дефініцій основоположних понять; структурно-функціональний аналіз – для з'ясування структурних, змістових і процесуальних особливостей підходів до соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти, зокрема в контексті закладів фахової передвищої освіти; структурно-логічний аналіз – для виокремлення позитивних та негативних моментів при організації соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти; *емпіричні* (спостереження, анкетування, тестування, бесіди та інтерв'ю зі здобувачами фахової передвищої освіти, педагогічними працівниками); *статистичні* (обробка та узагальнення науково-теоретичних та дослідно-експериментальних даних (кількісний і якісний аналіз), які забезпечили можливість за здобутими результатами розробити програму соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової передвищої

освіти); моделювання (розробка програми соціально-психологічної підтримки).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 53 найменування) та додатків на 5 сторінках. Повний обсяг магістерської роботи становить 91 сторінку, основний зміст викладено на 79 сторінках. Робота містить 7 таблиць та 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Поняття і сутність соціально-психологічної підтримки

В умовах сучасних суспільних викликів, зокрема повномасштабної війни, поняття соціально-психологічної підтримки набуває особливого значення. Цей термін є багатоаспектним і інтегрує в собі підходи з різних галузей знань: соціальної роботи, психології, педагогіки та медицини.

Під поняттям соціально-психологічної підтримки в дослідженнях сучасних науковців розглядається комплекс заходів, спрямованих на задоволення як емоційних, так і соціальних потреб окремих людей, груп та спільнот, включаючи дії, спрямовані на полегшення страждань осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, і сприяє відновленню їхнього психосоціального благополуччя.

Водночас, соціальна підтримка розглядається як організаційно-правовий механізм соціального забезпечення, спрямований на повне або часткове відновлення здатності окремих осіб чи соціальних груп, які опинилися у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, дбати про своє життя та брати активну участь у суспільному житті. Це здійснюється шляхом безоплатного надання соціальних послуг і матеріальної допомоги відповідно до встановлених законодавством норм [53].

В. Москаленко [38] під соціальною підтримкою розуміє «почуття, що тебе підтримують інші», причому, людям більш важливою є не сама підтримка, скільки її відчуття. Підтримка включає чотири основних складових (рис. 1.1.1):

1) емоційна підтримка (впевненість у тому, що про тебе хтось дбає, любить, піклується);

- 2) оціночна підтримка (соціальне порівняння і відповідь на запитання, чи правильно я ставлюсь до того чи іншого явища);
- 3) інформаційна підтримка (інформація про те, як сприймати явище);
- 4) інструментальна підтримка (отримання конкретної дієвої допомоги).

Рис. 1.1.1. Основні складові соціальної підтримки

Психосоціальну допомогу можна розглядати як діяльність, спрямовану на підтримку людей у складних і кризових ситуаціях, що викликають емоційну нестабільність і психологічний дискомфорт. Вона допомагає адаптуватися до змін у соціальному середовищі як окремим особистостям, так і групам населення. У цьому контексті соціально-психологічна підтримка близька за своїм змістом до соціальної роботи та психотерапії [37].

У загальному розумінні психосоціальна робота є напрямом соціальної роботи, головна мета якого полягає в наданні первинної психологічної допомоги та соціальної підтримки людям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Також вона передбачає створення умов, що сприяють успішній адаптації до змінених обставин. У вузькому значенні це діяльність, спрямована на відновлення порушеної психосоціальної рівноваги та

мобілізацію як особистісних ресурсів людини, так і можливостей соціального середовища для подолання кризових ситуацій [39].

Ключовими завданнями психосоціальної допомоги в межах соціальної роботи є розширення спектру ресурсів людини для самостійного вирішення проблем, подолання труднощів, розкриття її творчого, інтелектуального, духовного й фізичного потенціалу, а також формування самоповаги та впевненості у власних силах [39].

При цьому варто враховувати, що перенесення методів психології в соціальну роботу не завжди є доцільним, адже такі сфери, як психологічне консультування та психотерапія, вимагають спеціалізованої підготовки та професійних навичок. Опанування технологій психосоціальної підтримки потребує гуманного підходу до страждань людей, які потребують допомоги. Важливо також брати до уваги, що кризові ситуації, особливо в умовах війни, можуть негативно позначатися на емоційному стані фахівців, які надають підтримку. Відповідальна допомога передбачає також турботу про власне здоров'я та благополуччя [39].

У сучасному світі, який характеризується високим рівнем стресогенності, соціальних трансформацій та зростанням психоемоційного навантаження на особистість, соціально-психологічна підтримка стає ключовим чинником забезпечення психологічного добробуту людини. Це особливо актуально у контексті воєнних конфліктів, пандемій, економічних криз, коли значна частина населення потребує допомоги у подоланні стресу, тривоги, втрат та інших складних життєвих ситуацій.

Соціально-психологічна підтримка розглядається як система заходів, спрямованих на надання людині допомоги у вирішенні особистісних, соціальних та емоційних проблем з метою збереження або відновлення її психоемоційної рівноваги, адаптації до змін навколишнього середовища та розвитку потенціалу [12].

Сутність соціально-психологічної підтримки полягає в активному залученні індивіда до процесу самопізнання, самореалізації та подолання

життєвих труднощів шляхом створення умов для формування позитивного образу «Я», розвитку адаптивних механізмів, активізації внутрішніх ресурсів особистості [15]. У цьому контексті підтримка виступає не як пасивне співчуття, а як активна взаємодія, спрямована на підвищення здатності індивіда справлятися з життєвими проблемами.

Соціально-психологічна підтримка може реалізовуватись у різних формах – індивідуальних, групових, через інститути освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, громадські організації тощо. Її суб'єктами можуть бути психологи, соціальні працівники, педагоги, медичні працівники, волонтери, а також інші особи, що мають відповідну підготовку [39].

Однією з важливих характеристик соціально-психологічної підтримки є її превентивний характер – вона спрямована не лише на подолання вже наявних проблем, але й на їхнє попередження шляхом формування у людини ефективних способів реагування на стрес, покращення комунікативних навичок, емоційної саморегуляції [1].

Зміст соціально-психологічної підтримки охоплює кілька ключових компонентів:

1. Емоційна підтримка – забезпечення теплих, емпатійних стосунків, які дозволяють людині відчувати себе прийнятою та зрозумілою [4].
2. Інформаційна підтримка – надання знань, порад, рекомендацій, які допомагають людині краще орієнтуватися у складній ситуації.
3. Оцінна підтримка – сприяння формуванню реалістичної самооцінки, підвищення впевненості у власних силах.
4. Інструментальна підтримка – практична допомога у вирішенні конкретних побутових, соціальних або юридичних питань.

У теоретико-методологічному аспекті соціально-психологічна підтримка ґрунтується на таких наукових підходах:

- Гуманістичний підхід, згідно з яким підтримка передбачає створення безпечного середовища для особистісного розвитку (К. Роджерс, А. Маслоу) [16].

- Системний підхід, що розглядає особистість у взаємодії з соціальним оточенням.
- Когнітивно-поведінковий підхід, орієнтований на корекцію неадаптивних установок та формування конструктивних моделей поведінки [27].

Важливо зазначити, що ефективна соціально-психологічна підтримка можлива лише за умов дотримання принципів добровільності, конфіденційності, партнерства та індивідуального підходу. Вона також потребує високого рівня професіоналізму з боку фахівців та міждисциплінарної взаємодії у межах мультидисциплінарних команд [39].

Соціально-психологічна підтримка є особливо значущою у роботі з такими вразливими категоріями населення, як діти-сироти, особи з інвалідністю, ветерани, вимушені переселенці, жертви насильства. Для кожної з цих груп розробляються окремі програми підтримки, які враховують специфіку їхніх потреб та ресурсів [1].

З урахуванням сучасних викликів суспільного розвитку, зростає потреба у цифрових формах надання підтримки – психологічні онлайн-консультації, мобільні додатки для самодопомоги, гарячі лінії тощо, що дозволяє розширити доступ до послуг та підвищити їхню оперативність [28].

Таким чином, соціально-психологічна підтримка виступає як багатокомпонентна система впливу, що має на меті забезпечення психоемоційної рівноваги, активізацію внутрішніх ресурсів особистості та формування здатності до адаптації в умовах соціальної нестабільності. Її сутність полягає у поєднанні емоційної, інформаційної, оцінної та інструментальної допомоги, що реалізується через різноманітні форми індивідуальної й групової взаємодії в контексті мультидисциплінарного підходу.

Утім, ефективність такої підтримки безпосередньо залежить від глибокого розуміння цільової аудиторії, її особливостей, потреб і викликів, з якими вона стикається. У зв'язку з цим доцільно перейти до розгляду

актуальних проблем і потреб здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти, які виникають унаслідок війни та визначають пріоритети соціально-психологічного супроводу в освітньому середовищі.

1.2. Проблеми і потреби здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну призвело до глибоких і системних змін у житті українського суспільства, що безпосередньо позначилося на освітньому процесі та психоемоційному стані молоді, створивши безпрецедентні виклики для закладів освіти [40]. Здобувачі освіти в закладах фахової передвищої освіти, перебуваючи на етапі інтенсивного особистісного та професійного розвитку, виявилися особливо вразливою групою, що потребує системної підтримки. Їхні проблеми виходять за межі академічних і охоплюють глибокі психологічні та соціальні аспекти.

Особлива вразливість цієї категорії студентів пояснюється кількома чинниками, пов'язаними з їхнім віком та специфікою освітньої траєкторії. Одним із основних чинників є перехідний вік та етап становлення особистості, адже значна кількість здобувачів фахової передвищої освіти вступають до коледжів на базі базової середньої освіти (БСО), тобто після 9-го класу, у віці 14-16 років. Це критичний період підліткового та раннього юнацького віку, що характеризується пошуком ідентичності, інтенсивним психоемоційним розвитком, формуванням цінностей та життєвих цілей. Замість стабільного і безпечного середовища для цього процесу, молодь опинилася в умовах екстремального стресу. Це руйнує їхнє базове відчуття безпеки, що може призвести до порушень психосоціального розвитку та утруднень у становленні зрілої особистості.

Не менш впливовим чинником вразливості є відрив від сім'ї та звичного кола спілкування, адже для багатьох студентів вступ до коледжу є першим досвідом самотійного життя. Вони часто переїжджають до інших міст,

живуть у гуртожитках, віддаляючись від батьківської опіки. В умовах війни цей перехід ускладнюється постійними тривогами за рідних, які залишилися вдома (особливо на окупованих або прифронтових територіях), та неможливістю повернутися додому через небезпеку. Це посилює почуття самотності та ізоляції.

Водночас, слід враховувати, що до закладів фахової передвищої освіти вступають не лише на базі БСО, а й на базі повної загальної середньої освіти (ПЗСО), тобто після 11-го класу. Це створює два потоки студентів, які мають різний вік (15-16 років і 17-18 років) та різний життєвий досвід. Однак, обидві групи об'єднує спільна вразливість: молодші студенти стикаються з віковими кризами на тлі війни, а старші – з необхідністю вже зараз робити вирішальний вибір щодо свого майбутнього, часто змушені поєднувати навчання з роботою, щоб фінансово підтримати сім'ю.

Фахова передвища освіта орієнтована на набуття практичних навичок і швидке входження в професію. Проте війна поставила під сумнів можливість працевлаштування та реалізації в обраній сфері. Це викликає екзистенційну кризу та втрату мотивації, адже студенти не бачать сенсу в навчанні, якщо не розуміють, чи зможуть застосувати отримані знання в зруйнованій економіці.

В умовах воєнного стану студенти фахової передвищої освіти стикаються з низкою викликів, які потребують комплексного підходу до розуміння та підтримки їхнього психоемоційного, соціального й академічного добробуту. Постійна загроза життю, інформаційний тиск, пов'язаний із новинами про руйнування, втрати й окупацію, стає причиною хронічної тривоги, гіперзбудливості та емоційного виснаження. Багато здобувачів освіти мають симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або гострої стресової реакції, особливо ті, хто пережив евакуацію з небезпечних регіонів [2]. Цей психоемоційний фон часто супроводжується втратою мотивації до навчання, апатією, фрустрацією, а іноді й депресивними станами.

За даними Міністерства освіти і науки України, після повномасштабного вторгнення Російської Федерації значно зросла кількість звернень щодо

надання психологічної підтримки дітям в умовах війни. Особливої актуальності набули питання надання психологічної, зокрема екстреної допомоги, подолання стресу, переживання втрати, горя, печалі та страждання. Зросла потреба у психотерапевтичній роботі з дітьми, які втратили батьків, житло, здоров'я або зазнали поранень, пережили обстріли, бомбардування [24].

Неможливо оминати і соціально-адаптаційні труднощі, що виникли через зміну звичного середовища. Значна кількість студентів стали внутрішньо переміщеними особами, втратили соціальні зв'язки, змушені адаптуватися до нових умов у незнайомому регіоні. За даними Служби освітнього омбудсмена, кількість таких випадків зростає, що підтверджує актуальність створення системи підтримки для переселенців у закладах освіти, зокрема через формування студентських спільнот, проведення спільних заходів, спрямованих на налагодження неформальної комунікації та зниження соціальної напруги [44]. Волонтерська діяльність у нових громадах стає для багатьох способом відновлення віри у власну цінність, інтеграції в нове соціальне середовище та психологічної реабілітації [13].

Не менш значущими є й академічні виклики. Перебої з електропостачанням, обмеження в доступі до інтернету, тривожні сигнали та необхідність перебувати в укриттях порушують звичний ритм навчання. У багатьох випадках студенти не мають змоги повноцінно брати участь у дистанційних заняттях, а когнітивні функції – увага, пам'ять, здатність до концентрації – істотно страждають під впливом хронічного стресу [6]. Така ситуація вимагає перегляду підходів до освітнього процесу – запровадження асинхронного навчання, гнучкого графіка, індивідуальних консультацій з викладачами, а також додаткових заходів психологічної підтримки, які допомагають відновити мотивацію до навчання та подолати емоційне вигорання.

Усі зазначені аспекти – від глибоко особистих переживань до проблем адаптації й навчання – свідчать про складність ситуації, в якій опинилися

здобувачі фахової передвищої освіти. Цей контингент молоді потребує не лише емпатійного ставлення, а й структурованих рішень з боку освітніх закладів, які мають формувати середовище, чутливе до психосоціального стану студентства. Як зазначають дослідники, важливо створювати програми, орієнтовані на підтримку не лише академічного, а й особистісного зростання молоді в умовах тривалих криз [2]. Розуміння цих проблем дозволяє будувати ефективні, гнучкі, цілісні підходи до допомоги, які не тільки мінімізують негативні наслідки війни, а й дають змогу студентам зберегти внутрішній ресурс для реалізації свого потенціалу в майбутньому.

Заклад освіти не здатний повністю усунути всі наслідки психотравмуючих подій, пережитих підлітками, молоддю, однак може істотно зменшити їх вплив і запобігти появі додаткових труднощів, які батьки часто не усвідомлюють або вважають незначними [23].

Узагальнюючи викладене, можемо виокремити такі ключові проблеми, з якими стикаються здобувачі фахової передвищої освіти в умовах війни:

- психоемоційна нестабільність, викликана травматичним досвідом, тривожністю, втратою відчуття безпеки;
- соціальна дезадаптація, пов'язана з вимушеним переміщенням, розривом родинних і соціальних зв'язків, ізоляцією;
- зниження академічної мотивації, викликане депривацією перспектив, професійною невизначеністю;
- обмеження доступу до якісного освітнього процесу через форс-мажорні умови (перебої зі зв'язком, відсутність стабільного графіка, відсутність належної цифрової підтримки).

Відповідно до виявлених проблем, потреби студентів у цей період мають багатовимірний характер і охоплюють такі напрями:

1. Емоційно-психологічні потреби:

- у стабільному середовищі, яке забезпечує відчуття захищеності;
- у психологічній підтримці для подолання наслідків стресу, тривоги, ПТСР;

- у розвитку резилієнтності, емоційної саморегуляції.

2. Соціальні потреби:

- у відновленні або створенні нових соціальних зв'язків;
- у відчутті приналежності до студентської спільноти;
- у залученні до волонтерської, громадської або проєктної діяльності як форми соціального самоствердження.

3. Освітні потреби:

- у гнучкому, адаптивному навчальному процесі (індивідуальні графіки, підтримка при навчанні в укриттях тощо);
- у доступі до цифрових ресурсів і технічної підтримки для дистанційної освіти;
- у додаткових консультаціях для відновлення навчальної мотивації.

4. Інформаційні потреби:

- у достовірній, своєчасній інформації про можливості підтримки;
- у доступі до інформаційно-психологічних ресурсів, зокрема онлайн.

Схематично проблеми і потреби здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни подано на рисунку 1.2.1.

Таким чином, створення ефективної системи соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти має базуватись на комплексному розумінні цих потреб, диференційованому підході до їх задоволення та врахуванні вікової, освітньої й життєвої специфіки кожної окремої групи студентів.

Рис. 1.2.1. проблеми і потреби здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни

Це, у свою чергу, обумовлює необхідність розробки конкретних форм, методів та програм соціально-психологічної підтримки, які будуть розглянуті у наступному підпункті.

1.3. Форми і методи соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України система фахової передвищої освіти постала перед викликами, які вимагають негайного реагування не лише на організаційному, а й на психологічному рівні. Більшість здобувачів освіти відчула на собі наслідки війни: вимушене переміщення, втрата домівки, соціальна дезорієнтація, травматичний досвід, тривожні стани. Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту», у закладах цього рівня може функціонувати психологічна служба, діяльність якої спрямована на забезпечення психічного здоров'я учасників освітнього процесу, надання їм консультативної, профілактичної та

підтримувальної допомоги. Наявність такої служби сприяє формуванню безпечного освітнього середовища, створенню умов для збереження емоційного благополуччя студентів і педагогів, а також реалізації принципів гуманістичної освіти [35]. У зв'язку з викликами воєнного стану, соціально-психологічна підтримка студентів у ЗФПО перетворилася з додаткової опції на системну і невід'ємну складову освітнього процесу [25, с. 14].

Реакції студентів на стрес можуть значно відрізнятися залежно від її віку, індивідуально-психологічних особливостей та соціально-психологічного середовища сім'ї або навчального колективу, в якому вона перебуває. Тому при наданні підтримки в опануванні стресових ситуацій необхідно враховувати всі чинники для ефективного коригування поведінки та емоційного стану [21].

Форми та методи такої підтримки формуються на перетині психологічної практики, освітньої діяльності та соціальної роботи. Вони мають бути науково обґрунтованими, гнучкими до умов війни, адаптивними до вікових особливостей студентської молоді [1].

До основних форм соціально-психологічної підтримки, що використовуються ЗФПО в умовах воєнного стану, включаються:

- індивідуальна консультація;
- групова робота;
- освітні заходи з елементами психоедукації;
- арт-терапевтичні заходи;
- кімнати емоційного розвантаження;
- кризове реагування;
- студентські ініціативи взаємодопомоги.

Розглянемо більш детально ці та інші форми соціально-психологічної підтримки, які безпосередньо використовують ЗФПО.

Така форма роботи, як індивідуальна консультація, є ключовою формою соціально-психологічної роботи в закладах фахової передвищої освіти, особливо в умовах воєнного стану, коли здобувачі освіти з числа ВПО

стикаються з унікальними викликами. Ця форма роботи передбачає конфіденційне спілкування фахівця (психолога, соціального педагога) з однією особою для допомоги у вирішенні її проблем, адаптації до нових умов та подолання стресу. Вона дозволяє провести точкову діагностику проблеми та надати індивідуалізовану допомогу. Консультації можуть відбуватися як особисто, так і в онлайн-форматі, що особливо актуально для здобувачів освіти, які знаходяться на відстані. Наприклад, для цього використовують спеціальний Telegram-бот, що забезпечує анонімність і доступність [11].

Особливості та ключові моменти індивідуальної консультації полягають у високому рівні конфіденційності, що створює безпечний простір для щирої розмови; індивідуалізованому підході, що дозволяє враховувати унікальні потреби кожного студента; можливості працювати з конкретними травматичними переживаннями, які не завжди доцільно або можливо проговорити у груповому форматі [43]. Консультація дозволяє глибоко дослідити проблему та разом з фахівцем розробити персональну стратегію подолання стресових факторів. Серед ключових переваг індивідуальної консультації слід відзначити можливість глибокої, адресної роботи з проблемою, що дозволяє детально опрацювати індивідуальні емоційні чи поведінкові виклики, включаючи прояви посттравматичного стресового розладу або тривожних станів. Важливою рисою є також анонімність, зокрема в онлайн-форматі, що сприяє зниженню бар'єру звернення за допомогою. Це особливо важливо для тих студентів, які бояться стигматизації або не мають змоги особисто відвідати фахівця. Цілеспрямований характер консультування забезпечує ефективність, дозволяючи швидко надати точкову підтримку в кризовій ситуації та запобігти поглибленню психоемоційного стану студента.

До ключових напрямків індивідуальної роботи належать:

- емоційна підтримка та стабілізація психологічного стану;
- допомога у подоланні травматичного досвіду;
- адаптація до нового освітнього середовища;
- розвиток навичок самодопомоги та стресостійкості;

- інформування про доступні ресурси й сервіси (медичні, соціальні, освітні).

Втім, разом з позитивними моментами, індивідуальна консультація має і свої ризики та виклики. Її ефективність значною мірою залежить від готовності студента до відкритості, а процес встановлення довіри може бути складним, особливо для молоді, яка пережила травматичний досвід або вимушене переселення. Часто консультаційна допомога обмежена в часі через недостатню кількість фахівців або надмірне навантаження. Крім того, студенти можуть уникати звернення через внутрішній психологічний бар'єр – почуття сорому, страх бути незрозумілим або недовіру до системи підтримки. Не менш важливою проблемою є обмежений доступ до психологічної допомоги, адже не всі заклади забезпечені фахівцями належного рівня, а частина студентів проживає у віддалених районах або тимчасових умовах, де отримати допомогу складно навіть онлайн.

Таким чином, індивідуальна консультація виступає потужним інструментом підтримки здобувачів освіти, проте вона не може існувати ізольовано – її ефективність зростає у взаємозв'язку з іншими формами соціально-психологічної допомоги, у контексті комплексного підходу, що враховує ресурси закладу, потреби студентів і специфіку воєнного часу.

Не менш вагомою формою надання соціально-психологічної підтримки є групові заняття, які включають тренінги, інтерактивні практики, арт-сесії, тощо. Вони забезпечують емоційне розвантаження та соціальну інтеграцію. Наприклад, проводити менторські зустрічі, де студенти працюють з методами фасилітації, рольовими іграми, техніками ненасильницького спілкування.

Групова форма соціально-психологічної підтримки є важливим інструментом у роботі зі здобувачами освіти, оскільки дозволяє створити простір взаєморозуміння, підтримки та колективного переживання складних емоційних станів [8, с. 140]. Її особливість полягає в тому, що студенти мають змогу побачити, що вони не самотні у своїх труднощах, і усвідомити наявність спільного досвіду, що вже саме по собі має терапевтичну цінність. Такий

формат сприяє формуванню відчуття спільноти, де кожен учасник може відчувати емпатію та прийняття, що значно знижує рівень тривоги та ізоляваності. У процесі реалізації групової роботи застосовуються методи фасилітації, лекції, психологічні ігри, ситуаційні завдання дискусійні кола, арт- і тілесноорієнтовані практики, які активізують не лише емоційне, а й когнітивне та поведінкове опрацювання пережитого тощо [3, с. 29].

Групові заняття дозволяють одночасно охопити більшу кількість здобувачів освіти, забезпечуючи ефективність у використанні ресурсів закладу та часу фахівців. Крім того, вони сприяють розвитку соціальних навичок, таких як активне слухання, комунікація, вміння висловлювати свої думки та почуття, формування емпатії й толерантності до різних точок зору. Учасники навчаються взаємодії, відпрацьовують навички подолання конфліктів і отримують позитивний досвід відкритого спілкування у безпечному середовищі [3, с. 34].

Водночас групова форма підтримки має низку потенційних ризиків. Не всі студенти почуваються комфортно, коли йдеться про особисті переживання у присутності інших. Особливо це стосується тих, хто має негативний попередній досвід або зазнав травм. Існує ймовірність ретравматизації, якщо під час роботи не дотримано чітких правил безпеки та етичних норм. Деякі учасники можуть переживати емоційний тиск або відчувати очікування з боку групи на певну форму поведінки, що спричиняє внутрішній дискомфорт або навіть відмову від участі. Успішна реалізація таких занять залежить від професійної підготовки ведучого, його здатності тримати безпечний простір, своєчасно реагувати на емоційні коливання в групі та запобігати ситуаціям, що можуть завдати шкоди її учасникам [3, с. 35].

Таким чином, групова форма підтримки має значний потенціал у забезпеченні психоемоційного балансу здобувачів освіти, формуванні навичок взаємодії та створенні атмосфери взаємної підтримки, проте потребує чіткої організації, професійного супроводу і врахування індивідуальної готовності студентів до участі.

Освітні заходи з елементами психоедукації є не менш, ніж інші форми, важливою складовою системи соціально-психологічної підтримки в закладах фахової передвищої освіти, зокрема й в умовах воєнного стану [19, с. 128]. Лекції, вебінари, семінари, інформаційні кампанії, поширення просвітницьких матеріалів – усе це формує багаторівневий вплив на студентське середовище. Основна мета таких заходів – підвищення обізнаності здобувачів освіти про психічне здоров'я, навчання методам самодопомоги, формування розуміння, що звернення по психологічну допомогу є нормальним і своєчасним кроком [37]. Освітня складова часто включає інтерактивні формати, зокрема дихальні вправи, практики майндфулнес, вправи на зниження тривожності, що не лише інформують, а й формують базові навички турботи про власний психоемоційний стан та їх щоденне використання у повсякденному житті [47, с. 141].

Перевагою цієї форми є її доступність – освітні заходи можуть охопити одночасно значну кількість здобувачів освіти, незалежно від їхнього соціального статусу, географічного розташування чи особистого досвіду. Вони сприяють зниженню стигми навколо теми психічного здоров'я, стимулюють відкритість до теми емоційного благополуччя та активізують інтерес до подальшого звернення за індивідуальною допомогою. Крім того, така діяльність має виразну профілактичну функцію: своєчасно отримана інформація, базові навички регуляції емоцій та підтримки себе у кризових ситуаціях допомагають зменшити кількість глибоких психоемоційних розладів у майбутньому [37].

Однак важливо розуміти, що психоедукаційні заходи не вирішують усіх проблем. Їх ефективність залежить від форми подачі інформації, компетентності спікерів і здатності зацікавити студентів [29]. Якщо матеріал викладено формально, сухо або надто загально, зростає ризик поверхневого сприйняття, що не залишає помітного емоційного чи когнітивного сліду. Крім того, такі заходи не передбачають глибокого опрацювання індивідуальних проблем. Вони здебільшого розраховані на пасивне споживання знань, і не всі

здобувачі освіти здатні чи готові самостійно застосовувати отриману інформацію в повсякденному житті.

Попри зазначені обмеження, освітні заходи з елементами психоедукації відіграють важливу роль у формуванні культури турботи про психічне здоров'я в студентському середовищі, створюють підґрунтя для подальших форм глибшої допомоги і можуть бути першою точкою дотику студента з темою психологічної підтримки.

Арт-терапевтичні заходи є однією з форм психосоціальної підтримки, яка дедалі активніше використовується в закладах освіти, є інноваційним напрямком, особливо в умовах війни [14, с. 110]. Такі практики передбачають використання творчості – малювання, ліплення, створення колажів, роботу в візуальних техніках, таких як мандала, символічні образи, роботи з кольором і формою – як засобу невербальної комунікації та терапевтичного самовираження [17, с. 277]. Метод арттерапії належить до найдавніших і найбільш природних способів корекції емоційного стану. Люди здавна використовують його самостійно для зняття психічної напруги, досягнення внутрішнього спокою, концентрації уваги та гармонізації емоцій [16]. Майстерні, в яких студенти мають змогу через творчий процес передати свій внутрішній стан, стають безпечним простором для емоційної рефлексії, відновлення внутрішнього балансу та переосмислення пережитого досвіду. Цей підхід особливо цінний для тих, кому складно говорити про власні переживання, або хто ще не готовий до вербального контакту з психологом [14].

Творчий процес дозволяє структурувати хаотичні думки та почуття, «викласти» внутрішній стан у символічній формі, що часто стає першим кроком до усвідомлення власних потреб і проблем [47, с. 142]. Результат творчої діяльності – малюнок, виріб, колаж – є своєрідним візуальним слідом емоційного досвіду, який можна обговорити в подальшій роботі з фахівцем. Саме тут важливим є присутність підготовленого спеціаліста, здатного делікатно, без тиску і нав'язування значень, інтерпретувати художні прояви,

допомогти студенту побачити нові ресурси в собі та власному досвіді. Створення чогось нового, навіть якщо воно не є естетично досконалим, дарує відчуття успіху, контролю над ситуацією і часто стає джерелом позитивних емоцій.

Разом з тим, арт-терапевтичні форми не є універсальними. Деякі здобувачі освіти можуть виявити байдужість або внутрішній опір до творчих завдань, відчуваючи себе незручно в мистецькому просторі. Крім того, інтерпретація результатів таких занять завжди містить елемент суб'єктивності, що потребує від фахівця особливої обережності та професійної підготовки. За відсутності фахового супроводу арт-терапія може перетворитися на формальність або навіть спричинити дезадаптаційні реакції, якщо учасник відчує тиск чи нерозуміння.

Арт-терапевтичні заходи найкраще працюють як частина ширшої системи психоедукаційної та емоційно-підтримувальної роботи. Вони створюють простір для безпечного діалогу з собою, запускають процес внутрішнього відновлення і відкривають нові канали спілкування між студентом і світом [17]. У контексті війни, коли багато емоцій є надто сильними або суперечливими, щоб їх озвучити, саме творчість може стати першим кроком до зцілення.

Одна з ефективних форм підтримки, що логічно доповнює попередньо розглянуті індивідуальні, групові та освітні практики – це створення спеціальних фізичних просторів для стабілізації емоційного стану, зокрема кімнат емоційного розвантаження: ресурсних та сенсорних кімнат.

Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2021 р. № 1321, «здобуття повної загальної середньої освіти особами з особливими освітніми потребами, які зараховані до закладів освіти на основі базової середньої освіти, здійснюється відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р.

№ 957 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 76, ст. 4774)» [32]. В свою чергу, постановою Кабінетів Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957 щодо «Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» визначено, що «ресурсна кімната – це спеціально облаштована кімната (частина кімнати), що має відповідний розподіл функціональних зон, призначених для всебічного розвитку учнів, гармонізації їхнього психоемоційного стану та психологічного розвантаження, надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять)» [33]. Кімнати емоційного розвантаження (ресурсні та сенсорні кімнати) є особливою формою підтримки, що поєднує елементи психогігієни, сенсорної терапії та створення умов для негайного відновлення емоційної рівноваги. Такі простори облаштовуються з урахуванням потреб здобувачів освіти в умовах підвищеної тривожності, психоемоційного виснаження, реакцій на стрес, що є типовими для воєнного періоду. Їх основне призначення – забезпечити студентам можливість у будь-який момент вийти з інформаційного чи емоційного перенавантаження, стабілізувати стан та відновити внутрішній контроль. У таких кімнатах створено атмосферу затишку, тиші, безпеки. Часто використовуються елементи сенсорної стимуляції – м'яке освітлення, заспокійливі кольори, текстури, звукове тло у вигляді релаксаційної музики або природних шумів. Іноколи включаються ароматерапія, подушки з обтяженням, тактильні панелі або зони для малювання піском. Ресурсна та сенсорні кімнати виступають засобами реалізації індивідуальної освітньої траєкторії в умовах інклюзивного освітнього простору. У цих приміщеннях можуть проводитися як індивідуальні, так і групові заняття, а доступ до них під контролем працівників закладу мають усі здобувачі освіти та педагоги. Водночас важливим аспектом є дотримання вимог щодо облаштування та функціонування таких кімнат (рис. 1.3.1.) [46]. Головна різниця між ресурсною й сенсорною кімнатами полягає в тому, що перша не здатна ефективно врівноважити психоемоційний стан учня під час сильного емоційного

напруження, проявів агресії чи імпульсивної поведінки, оскільки в цей час у ній можуть відбуватися заняття з іншими учасниками освітнього процесу, а також через відсутність спеціалізованого обладнання, для використання якого потрібні відповідні умови [46].

Рис. 1.3.1. Вимоги до облаштування кімнат емоційного розвантаження [46].

Перевага кімнат емоційного розвантаження полягає в їхній здатності забезпечити швидку та ефективну допомогу «тут і зараз», не вдаючись до тривалих процедур. Студенти мають змогу самостійно або за рекомендацією звернутися до такого простору, щоб вийти зі стану дистресу, тривожної реакції або перевтоми. Такі кімнати слугують простором, де відновлюється базове відчуття безпеки, що є фундаментом для подальшої участі в освітньому процесі чи звернення за фаховою допомогою. Доступність у будь-який час доби, мінімальна потреба у втручанні персоналу, ненав'язливість – усе це робить їх ефективним і бажаним ресурсом для студентів [42].

Однак створення таких кімнат передбачає певні виклики. Насамперед – це фінансові витрати на облаштування, технічне оснащення та підтримку умов, що відповідають стандартам безпеки та комфорту. Не всі заклади мають

змогу виділити відповідне приміщення або забезпечити його необхідними ресурсами. Крім того, ефективність таких кімнат обмежується лише стабілізацією стану – вони не працюють із глибинними причинами психоемоційних порушень, і не можуть замінити системну психотерапевтичну чи психологічну допомогу. У деяких випадках існує ризик надмірного використання таких кімнат як «зони втечі» без подальшої рефлексії чи роботи над проблемами.

Попри обмеження, кімнати емоційного розвантаження відіграють суттєву роль у загальній системі підтримки здобувачів освіти. Вони слугують сигналом того, що психоемоційні потреби студентів визнаються, приймаються й підтримуються на інституційному рівні, що сприяє формуванню культури турботи про ментальне здоров'я у студентському середовищі.

Вони відіграють важливу роль у забезпеченні базової психологічної безпеки, даючи змогу здобувачам освіти швидко впоратися зі станами перенапруги, тривожності або емоційного вигорання. Проте навіть за наявності подібних ресурсів не завжди вдається попередити гострі емоційні реакції або кризові стани. У таких випадках ключовим стає забезпечення механізмів оперативної психологічної допомоги.

Наступна форма соціально-психологічної підтримки, яку розглянемо – кризове реагування. Вона являє собою форму інтенсивного втручання, яка застосовується у випадках різкого погіршення психоемоційного стану. Це може бути раптовий панічний напад, загострення посттравматичних симптомів, ознаки суїцидальної поведінки або інші небезпечні реакції, що потребують негайної підтримки[18]. Основною метою кризового реагування є стабілізація стану та попередження небезпечних для життя чи здоров'я дій. Таке реагування зазвичай передбачає застосування короткострокових технік стабілізації – наприклад, «заземлення» (grounding), контроль дихання, фокусування на тілесних відчуттях – а також залучення мобільних кризових груп, якщо ситуація виходить за межі компетенції персоналу закладу.

Ключовими особливостями кризового реагування є його швидкість, адресність і тимчасовість. Це не форма тривалої терапії, а швидка інтервенція, спрямована на повернення студента до базового рівня функціонування. Ефективне реагування вимагає наявності підготовлених фахівців – психологів, соціальних працівників, а іноді й медичного персоналу, здатних діяти зібрано в умовах стресу. Також важливу роль в системі кризового реагування в закладі освіти відіграють викладачі, класні керівники (куратори). Роль викладача або куратора полягає не у заміні психолога, а у виконанні функції ключової ланки на етапі раннього виявлення труднощів та скерування здобувачів освіти до відповідних фахівців. Він надає підтримку, зберігаючи баланс між участю та делікатністю, не приймаючи рішень замість студента. Важливою складовою є дотримання принципів конфіденційності, що водночас не передбачає замовчування ситуацій, які становлять потенційну загрозу [32, с. 149].

Переваги кризового реагування полягають у його здатності забезпечити оперативну допомогу в критичних ситуаціях, коли інші форми уже не є достатніми. Воно дозволяє уникнути катастрофічних наслідків, зокрема суїцидальних спроб, аутоагресії або агресивних реакцій. Проте ця форма має й низку викликів: вона передбачає високу відповідальність, потребує швидкої мобілізації ресурсів і значного рівня емоційної витривалості з боку фахівців. Кризові ситуації є стресовими не лише для самих студентів, а й для всіх учасників освітнього процесу, які стають свідками або учасниками події.

Таким чином, кризове реагування є невід'ємною частиною багаторівневої системи соціально-психологічної підтримки в умовах війни. Його наявність у структурі закладу освіти свідчить про зрілість інституційної відповідальності та реальну турботу про психічне здоров'я здобувачів освіти.

У контексті багаторівневої системи психосоціальної допомоги здобувачам освіти важливо враховувати не лише фахові, але й горизонтальні форми підтримки, які виникають природно в студентському середовищі. Однією з таких форм є студентські ініціативи взаємодопомоги – неформальні об'єднання, менторські програми, «групи довіри», що функціонують за

принципом «рівний – рівному» [47, с. 141]. Подібна взаємопідтримка є надзвичайно цінною в умовах війни, коли офіційні механізми не завжди встигають задовольнити всі потреби, а довіра до однолітків може виявитися більш дієвою, ніж до фахівців.

Такі ініціативи створюють емоційно безпечний простір, де студенти можуть відкрито ділитися переживаннями, отримувати підтримку без страху осуду або стигматизації. Менторство між старшими та молодшими курсами, студентами та молодими викладачами-початківцями, регулярні зустрічі для обміну досвідом або спільного вирішення проблем формують відчуття приналежності до спільноти, що розуміє та приймає [8]. Це не лише знижує відчуття ізоляції, а й сприяє зміцненню внутрішніх ресурсів, посиленню стресостійкості та формуванню атмосфери довіри в закладі освіти.

До переваг таких ініціатив належить, насамперед, дестигматизація звернення по допомогу – студенти легше приймають підтримку від своїх однолітків, ніж від дорослих або представників адміністрації. Крім того, вони часто демонструють високу емпатію, оскільки самі перебувають у подібних умовах, що дозволяє точніше відчувати потреби інших. Для студентів-волонтерів або менторів така діяльність є можливістю розвивати лідерські якості, соціальні навички, набувати досвід співпереживання та соціального служіння.

Водночас студентська взаємодопомога не позбавлена ризиків. Основним викликом є брак професійної підготовки: намагання допомогти іншим у складних психоемоційних ситуаціях без відповідної компетенції може спричинити ненавмисну шкоду або погіршити стан учасників. Також існує небезпека «перенасичення» емоціями інших – студенти-ментори нерідко беруть на себе надмірну відповідальність, що призводить до емоційного вигорання. Без належного супроводу з боку психологічної служби навіть добре організована група ризикує стати неконтрольованим простором, у якому відсутні правила безпеки чи механізми захисту.

Попри зазначені обмеження, студентські ініціативи залишаються важливим ресурсом у системі підтримки. Вони дозволяють не лише розширити доступ до допомоги, а й формують культуру взаємоповаги, солідарності та відповідальності у студентському середовищі, що є запорукою психологічної стійкості молоді в умовах війни. У разі правильної інтеграції в загальну стратегію психосоціального супроводу, така форма підтримки може стати потужним інструментом зміцнення ментального здоров'я здобувачів освіти.

Поряд із формами організації важливого значення набувають і методи соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти. Вони є важливою складовою роботи фахівців, які прагнуть створити безпечне, ресурсне середовище та допомогти молоді впоратись із труднощами, зумовленими навчальним стресом, емоційними викликами або травматичним досвідом. Вибір конкретних методів залежить від форми підтримки, індивідуальних потреб студентів та контексту, в якому відбувається взаємодія. Усі ці методи виконують спільну мету – сприяння адаптації, саморегуляції, психоемоційному відновленню та розвитку внутрішніх ресурсів особистості.

Одним із найпоширеніших і науково обґрунтованих підходів є когнітивно-поведінкові техніки. Вони спрямовані на виявлення і трансформацію дезадаптивних думок і поведінкових моделей, що виникають у результаті стресу, негативного досвіду або травми. Їх основною перевагою є структурованість та практичність: студент отримує конкретні інструменти, які може застосовувати самостійно для покращення емоційного стану. Використання щоденників, міні-вправ та поступового опрацювання проблем сприяє формуванню навичок саморегуляції [19]. Проте такий підхід вимагає від студента активної участі та певного рівня усвідомлення, а також від фахівця – спеціалізованої підготовки. Крім того, когнітивно-поведінкові техніки можуть бути менш ефективними для роботи з глибокими емоційними травмами, де необхідне більш глибоке пропрацювання.

У таких випадках корисною альтернативою є арт-терапія – метод, який передбачає використання творчості як способу невербального вираження внутрішніх переживань. Малюнки, ліплення, створення колажів дозволяють студенту безпечно досліджувати власні емоції, навіть якщо йому важко описати їх словами [49]. Такий метод особливо ефективний у роботі з молоддю, яка ще не сформувала повністю навички вербалізації або переживає внутрішню напругу, що не піддається раціональному аналізу. Разом із тим, арт-терапія потребує чутливого підходу з боку фахівця, адже інтерпретація творчих продуктів може бути суб'єктивною, а не всі учасники готові до самовираження в творчій формі.

Окрему групу методів становлять техніки релаксації та дихальні практики, які слугують ефективним способом зниження фізіологічного рівня напруги [51]. Прості у застосуванні, як-от дихання по квадрату чи прогресивна м'язова релаксація Джекобсона, ці методи забезпечують швидкий стабілізуючий ефект. Їхньою особливістю є легкість у навчанні та можливість автономного використання, що робить їх особливо цінними в умовах високого навантаження або гострої тривоги. Проте такі практики мають здебільшого симптоматичний вплив і не замінюють повноцінну психотерапію або глибоку роботу з першопричинами психоемоційного дискомфорту.

Для роботи з групами часто використовуються методи фасилітації, що передбачають створення безпечного простору для обговорення, розвиток комунікативних навичок і побудову конструктивної взаємодії між учасниками [50]. Завдяки використанню відкритих запитань, активного слухання та нейтральної позиції ведучого, фасилітація сприяє згуртуванню, взаємній підтримці та розвитку емпатії. Проте ефективність такого підходу значною мірою залежить від кваліфікації фасилітатора та готовності учасників до співпраці, що може бути ускладнено в умовах конфліктів або низького рівня довіри.

Цікавим і корисним інструментом є метод створення «безпечного місця» – техніка візуалізації, що допомагає студенту уявити або змалювати свій

особистий простір внутрішнього спокою [49]. Такий ментальний притулок дає змогу швидко стабілізувати емоційний стан у стресових ситуаціях, надаючи відчуття контролю та безпеки. Метод є універсальним і може використовуватися навіть самотійно, однак його ефективність залежить від здатності до візуалізації, що є індивідуальною особливістю.

Важливим аспектом соціально-психологічної підтримки є розвиток навичок ненасильницького спілкування. Цей підхід формує культуру відкритого й поважного діалогу, де учасники навчаються чітко висловлювати свої потреби та почуття, не вдаючись до осуду чи агресії. Через використання «я-висловлювань», емпатії та структурування повідомлень (спостереження – почуття – потреба – прохання) формується нова якість взаємодії, що зменшує конфлікти й підвищує рівень взаєморозуміння [22]. Однак метод вимагає тривалої практики і в умовах сильного емоційного напруження може бути складним для застосування.

Для створення відчуття підтримки та згуртування студентських колективів часто застосовується техніка «ресурсного кола», під час якої учасники діляться своїми успіхами, сильними сторонами та досвідом [3]. Такий обмін допомагає підвищити самооцінку, визнати власну цінність і відчутти приналежність до спільноти. Метод особливо ефективний у профілактичній роботі або на етапах адаптації до нових умов. Водночас він має обмеження: не завжди дозволяє глибоко опрацювати особисті проблеми і залежить від атмосфери довіри в групі.

У роботі з особливо складними чи травматичними переживаннями застосовуються психодрама та рольові методи. Вони дозволяють студентам «прожити» певні ситуації в безпечному середовищі, побачити їх з іншого ракурсу, вивільнити емоції та відпрацювати нові стратегії поведінки [14]. Психодрама сприяє розвитку емпатії, катарсису та знаходженню рішень. Однак такий метод вимагає досвіду від ведучого і обережності, адже неправильне використання може спричинити ретравматизацію.

Нарешті, важливим елементом комплексної підтримки є моніторинг емоційного стану студентів, який здійснюється через опитувальники, чек-листи, скринінги тощо. Ці інструменти дозволяють вчасно виявити ризики, планувати цільові заходи підтримки й оцінювати ефективність впливу. Разом з тим, формальний підхід до опитувань або неправильна інтерпретація результатів можуть знизити їхню дієвість, тому важливо поєднувати їх із безпосереднім особистим спілкуванням [7].

Усі зазначені методи є частиною цілісної системи соціально-психологічної підтримки, де важливу роль відіграють професіоналізм фахівців, індивідуальний підхід до кожного студента та гнучкість у виборі інструментів, які найбільш відповідають потребам і ситуації. Ефективна підтримка – це не лише набір технік, а передусім турботливе, чутливе ставлення та вміння створити простір довіри й взаєморозуміння.

Важливо розуміти, що жоден із методів соціально-психологічної підтримки не функціонує ізольовано. Його ефективність значною мірою залежить від правильно підібраної форми роботи – індивідуальної чи групової, профілактичної чи кризової. У реальній практиці саме поєднання форм і методів дозволяє фахівцям найбільш повноцінно відповідати на запити студентів, враховуючи їхні індивідуальні потреби, рівень готовності до змін та психоемоційний стан.

З метою узагальнення та наочності у таблиці 1.3.1 подано співвіднесення форм соціально-психологічної підтримки із найбільш ефективними для них методами.

Таблиця 1.3.1

Співвіднесення форм і методів соціально-психологічної підтримки

Форма підтримки	Основні методи, що застосовуються	Мета використання

Індивідуальна консультація	КПТ, емоційне розвантаження, релаксація, «безпечне місце»	Глибока робота з особистими проблемами
Групові заняття	Тренінги, фасилітація, психодрама, «ресурсне коло»	Налагодження комунікації, розвиток соціальних навичок
Психоедукація	Інфографіка, лекції, дискусії	Формування психологічної грамотності
Інтегровані програми	Освітні теми, що містять знання про ментальне здоров'я	Включення психологічної підтримки у навчальний процес
Онлайн-платформи	Дистанційні консультації, чати підтримки, анонімні опитування	Забезпечення доступності допомоги
Кризове реагування	Метод екстреної інтервенції, стабілізації, «заземлення»	Допомога у разі травматичних подій
Арт-терапевтичні майстерні	Колаж, музикотерапія, театр, малювання	Емоційна розрядка, розвиток креативності
Студентські соціальні ініціативи	Менторство, «кава з психологом», кураторські зустрічі	Взаємопідтримка серед однолітків, профілактика ізоляції

У складних умовах воєнного часу соціально-психологічна підтримка здобувачів освіти не лише допомагає зберегти ментальне здоров'я, а й є важливим інструментом відновлення, адаптації, формування резильєнтності та освітньої стійкості [45]. Комплексне застосування форм і методів дозволяє забезпечити індивідуально орієнтований, чутливий і ефективний супровід кожного здобувача фахової передвищої освіти.

Висновки до першого розділу

Соціально-психологічна підтримка здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни в сучасному соціальному контексті є

багатофакторною та інтегративною категорією, яка охоплює широкий спектр форм допомоги, спрямованих на забезпечення стабільного психоемоційного стану особистості, її адаптації до кризових умов, збереження мотивації до навчання, соціальної взаємодії та реалізації особистісного потенціалу.

Доведено, що в умовах воєнного стану, масових травматичних подій, порушення базового відчуття безпеки, значного рівня стресогенності та невизначеності майбутнього, особливо вразливою категорією є студенти фахової передвищої освіти. Вони знаходяться у фазі активного особистісного та професійного формування, що накладається на соціально-психологічні наслідки війни: втрату домівки, розрив соціальних зв'язків, тривожність, адаптаційні кризи. В умовах навчання у новому соціальному середовищі, без достатньої підтримки з боку родини, молодь стикається з викликами, які охоплюють як емоційну сферу, так і освітню, комунікативну та ідентифікаційну.

Під соціально-психологічною підтримкою здобувачів освіти слід розуміти сукупність заходів, форм і методів впливу, спрямованих на забезпечення внутрішнього балансу особистості, відновлення її ресурсного стану, формування ефективних механізмів подолання стресу та тривоги, а також сприяння соціальній інтеграції й академічній успішності. Підтримка виконує не лише компенсаторну, а й превентивну функцію, оскільки її впровадження дозволяє зменшити ймовірність розвитку стійких психоемоційних порушень у майбутньому.

Розглянуто сутність, цілі, принципи та науково-методологічні засади соціально-психологічної підтримки, зокрема її зв'язок із гуманістичним, системним і когнітивно-поведінковим підходами. Окреслено, що ефективна підтримка має ґрунтуватися на таких принципах, як індивідуальний підхід, добровільність участі, конфіденційність, професіоналізм фахівців, мультидисциплінарність та чутливість до контексту травматичних переживань. Підкреслено важливість створення умов не лише для разового

втручання, а для системного й довготривалого супроводу, що має бути інтегрованим у всі рівні освітнього процесу.

Здійснений аналіз дозволив класифікувати основні потреби здобувачів освіти у період воєнних дій на чотири основні групи: емоційно-психологічні, соціальні, освітні та інформаційні. Зокрема, визначено гостру потребу студентів у безпечному середовищі, де вони можуть отримати підтримку, висловити свої почуття, реалізувати себе як члени студентської спільноти, зберігаючи гідність та відчуття контролю над власним життям. Також значущим виявилось питання мотивації до навчання, яка часто знижується через психологічне виснаження, невизначеність майбутнього, відсутність перспектив працевлаштування.

У межах розділу систематизовано найбільш ефективні форми соціально-психологічної підтримки в умовах фахової передвищої освіти. До них віднесено: індивідуальні консультації, групову роботу (тренінги, фасилітаційні сесії), психоедукаційні заходи, арт-терапевтичні практики, кімнати емоційного розвантаження, кризове реагування та студентські ініціативи взаємодопомоги. Особливу увагу приділено питанням поєднання професійної допомоги з природною взаємопідтримкою в межах студентського середовища, що забезпечує підвищення рівня згуртованості, створення атмосфери солідарності та зниження ризиків соціальної ізоляції.

Аналіз методів, які застосовуються в межах різних форм підтримки, засвідчив доцільність використання когнітивно-поведінкових технік, технік релаксації, дихальних практик, візуалізацій («безпечне місце»), психодрами, арт-терапії, а також розвитку навичок ненасильницького спілкування. Зазначені методи можуть адаптуватися під індивідуальні особливості студентів, рівень їхньої готовності до взаємодії, характер переживань та контекст соціальної ситуації. Водночас наголошено на необхідності чіткої професійної підготовки фахівців, що здійснюють супровід, оскільки лише за умов високої якості взаємодії можна досягти довіри, відкритості та стабілізації емоційного стану студентства.

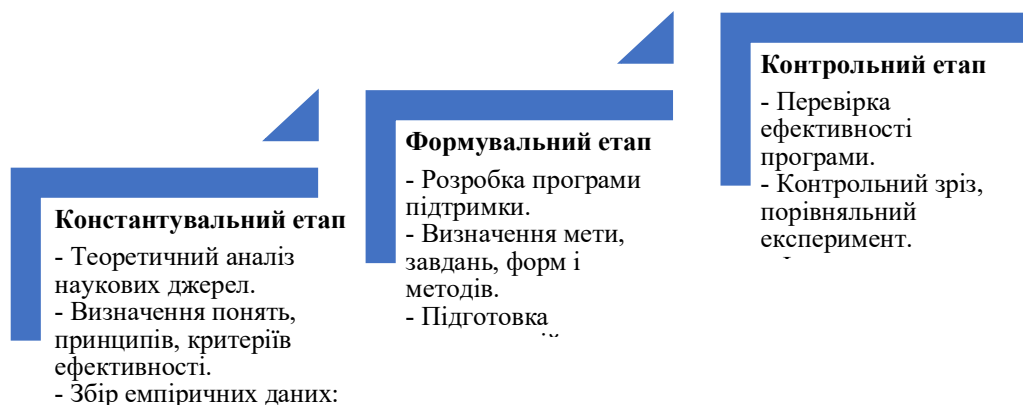
У підсумку, варто наголосити, що соціально-психологічна підтримка здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни має розглядатися як стратегічний напрям діяльності, спрямований на збереження психічного здоров'я молоді, формування її стресостійкості, забезпечення академічної стійкості та успішної соціалізації. З огляду на масштаб викликів, що постали перед українським суспільством, особливої актуальності набуває створення гнучких, інституційно закріплених моделей підтримки, здатних адаптуватися до потреб різних категорій студентів та забезпечити довготривалий супровід на шляху їх особистісного та професійного розвитку.

РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З-ПОМІЖ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Організація і методика проведення дослідження ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з- поміж здобувачів освіти Слов'янського фахового коледжу державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Організація і методика проведення дослідження ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти Слов'янського фахового коледжу державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» (далі СФК КАІ) базується на системному підході, що передбачає поєднання теоретичних і емпіричних методів. Метою дослідження є визначення рівня ефективності заходів соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти, які мають статус внутрішньо переміщених осіб, а також виявлення напрямів удосконалення цієї роботи в умовах воєнного стану.

Дослідження проводилося у 3 етапи (рис. 2.1.1.).

Рис. 2.1.1. Етапи дослідження

На першому (констатувальному) етапі здійснено теоретичний аналіз наукових джерел із проблеми соціально-психологічної підтримки, зокрема у

сфері освіти та роботи з внутрішньо переміщеними особами. Це дозволило визначити основні поняття, принципи та критерії ефективності підтримки, а також сформулювати гіпотезу дослідження, відповідно до якої ефективність соціально-психологічної підтримки залежить від рівня її системності, міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі та наявності програм психоемоційного супроводу здобувачів освіти.

Для збору емпіричних даних використано комплекс методів: анкетування, спостереження, бесіди та тестування. Було визначено вибірку – 30 здобувачів освіти СФК КАІ, які мають статус внутрішньо переміщених осіб. За допомогою сервісу Google Форм проведено анкетування (текст анкети наведено у Додатку А).

Анкетування дозволило з'ясувати рівень задоволеності студентів соціально-психологічною підтримкою у коледжі, визначити основні труднощі адаптації та запити на допомогу. Метод спостереження дав змогу оцінити поведінкові прояви емоційного стану, міжособистісних стосунків у студентських групах та рівень включеності ВПО у навчально-виховний процес.

Бесіди проводилися з педагогічними працівниками виховного відділу: заступником начальника коледжу з виховної роботи та соціальних питань, практичним психологом, соціальним педагогом, культорганізатором, класними керівниками і самими здобувачами освіти, що дозволило уточнити якісні аспекти підтримки. Теми інтерв'ю: організація підтримки ВПО, основні труднощі, ефективні методи, потреби у вдосконаленні системи.

Дослідження проводилося з дотриманням етичних принципів: добровільної участі.

Дані анкетування та тестування опрацьовувалися за допомогою методів математичної статистики (обчислення середніх показників, відсоткових співвідношень, графічне відображення результатів). На основі аналізу зроблено висновки про рівень емоційного благополуччя, адаптації та

задоволеності соціально-психологічною підтримкою внутрішньо переміщених здобувачів освіти.

Другий етап (формувальний) передбачав розробку програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти на основі результатів оцінки ефективності діючої системи підтримки у коледжі. На цьому етапі визначено мету, завдання, напрями, форми та методи реалізації програми, спрямованої на підвищення рівня адаптації, психологічної стійкості та соціальної інтеграції здобувачів освіти. Також, враховуючи результати впровадження програми, було підготовлено рекомендації щодо організації ефективної підтримки внутрішньо переміщених осіб у закладах фахової передвищої освіти.

Третій етап (контрольний) передбачав перевірку ефективності та дієвості впровадженої програми соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни. На цьому етапі здійснювався контрольний зріз, підсумкова обробка отриманих емпіричних даних та проведення порівняльного експерименту із використанням методів статистичної обробки результатів.

Таким чином, організація та методика дослідження дозволили комплексно оцінити ефективність соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти, окреслити напрями її вдосконалення й підтвердити необхідність системного підходу до формування стійкого психоемоційного стану студентів у сучасних умовах.

Для оцінки ефективності програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти нами було визначено низку критеріїв, що відображають основні аспекти адаптації та інтеграції студентів у навчальний процес (таблиця 2.1.1.). Кожен критерій охоплює показники, які дозволяють оцінити рівень інформаційної обізнаності, емоційного стану, соціальної інтеграції та діяльнісної активності респондентів. Результати оцінювання за цими критеріями стали основою для аналізу ефективності впровадженої програми. У таблиці 2.1.2. наведено критерії та відповідні

показники соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти.

Таблиця 2.1.1.

Критерії та показники ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти

Критерій	Показники
Інформаційний	Рівень обізнаності здобувачів освіти про наявні форми соціально-психологічної підтримки; доступність інформації про види допомоги; здатність орієнтуватися у системі підтримки закладу.
Емоційний	Відчуття психологічної безпеки в освітньому середовищі; рівень емоційного комфорту; ступінь тривожності; готовність звертатися по допомогу у разі потреби.
Соціальний	Рівень соціальної адаптації та інтегрованості у студентський колектив; характер міжособистісних відносин; участь у спільній діяльності та заходах; відчуття підтримки з боку однолітків і педагогів.
Діяльнісний	Активність у використанні можливостей соціально-психологічної підтримки; участь у програмах, тренінгах, консультаціях; ініціативність у вирішенні власних труднощів; готовність до саморозвитку.

Таблиця 2.1.2.

Рівні сформованості критеріїв соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти

Критерії	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Інформаційний	Студент добре орієнтується у системі соціально-психологічної підтримки, знає, до кого звертатися у разі потреби, активно користується наявними ресурсами.	Має загальне уявлення про систему підтримки, знає окремі форми допомоги, але не завжди вміє їх використовувати.	Не має достатньої інформації про можливості підтримки, не знає, куди звертатися у разі труднощів.

Емоційний	Відчуває психологічну безпеку, упевненість, емоційний комфорт; здатний до саморегуляції, відкрито говорить про свої переживання.	Періодично відчуває емоційне напруження, але здатний його контролювати; у разі потреби звертається по підтримку.	Відчуває тривогу, емоційну нестабільність, уникає контактів і не схильний звертатися по допомогу.
Соціальний	Має позитивні взаємини у колективі, активно бере участь у спільних заходах, відчуває підтримку з боку однолітків та педагогів.	Підтримує стосунки з окремими членами групи, бере участь у заходах епізодично, частково відчуває соціальну підтримку.	Відчуває ізольованість, труднощі у спілкуванні, не бере участі у колективній діяльності.
Діяльнісний	Виявляє активність у саморозвитку, бере участь у програмах, спрямованих на адаптацію та психологічну підтримку, ініціативний у вирішенні власних труднощів.	Інколи долучається до заходів підтримки, проявляє ініціативу лише за зовнішнього стимулу.	Пасивний, не бере участі у програмах і заходах підтримки, не виявляє ініціативності у подоланні труднощів.

Для оцінки відповідей використовувалися методи анкетування, спостереження та бесіди, що дозволяло визначити рівень сформованості кожного з критеріїв: інформаційного, емоційного, соціального та діяльнісного. Анкета для діагностики соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти складалася з шести блоків:

1. Загальні відомості – демографічні дані респондентів: вік, курс навчання, стать, термін перебування як ВПО.

2. Інформованість – рівень обізнаності щодо форм підтримки, доступності соціальних і психологічних послуг.

3. Емоційний стан – відчуття безпеки, рівень тривожності, можливість звернення по допомогу.

4. Соціальна інтеграція – участь у колективних заходах, відносини з одногруппниками та викладачами, відчуття прийняття.

5. Практична допомога – отримання інформаційної, матеріальної та психологічної підтримки.

6. Загальна оцінка – задоволеність підтримкою та пропозиції щодо її покращення.

Результати анкетування здобувачів освіти ВСП «Слов'янський фаховий коледж КАІ» свідчать про певний рівень сформованості системи соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у закладі, а також про різноманітність індивідуальних переживань, досвіду і потреб студентів. В опитуванні взяли участь респонденти різних вікових груп – від 14 до 23 років і старше, які навчаються на різних курсах (1-4 роки навчання), 17 осіб чоловічої статі та 13 осіб жіночої. Учасники анкетування перемістилися із Донецької, Луганської, Харківської, Дніпропетровської областей (див. рис. 2.1.2) у різний період: більшість зазначила, що є ВПО понад два роки, інші – від 6 місяців до двох років, є ВПО з 2014 року (див. рис. 2.1.3). Така різниця у термінах внутрішнього переміщення дозволяє оцінити як процеси первинної адаптації, так і подальшу інтеграцію в освітнє середовище.

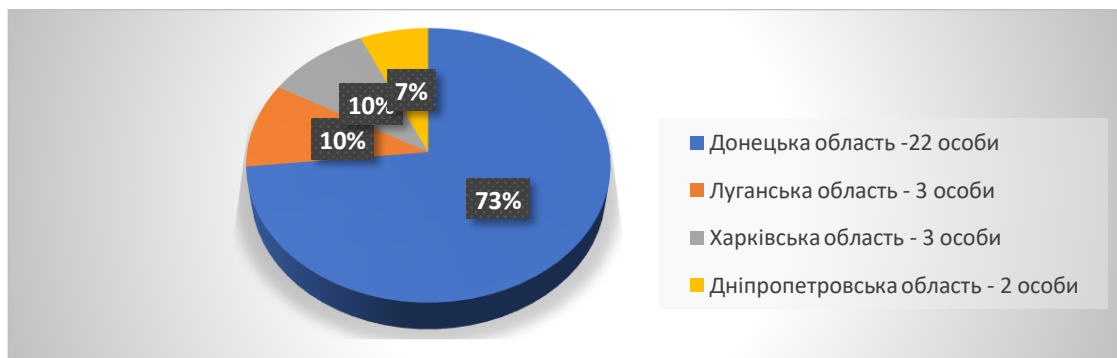

Рис. 2.1.2. Дані про область, з якої перемістилися респонденти

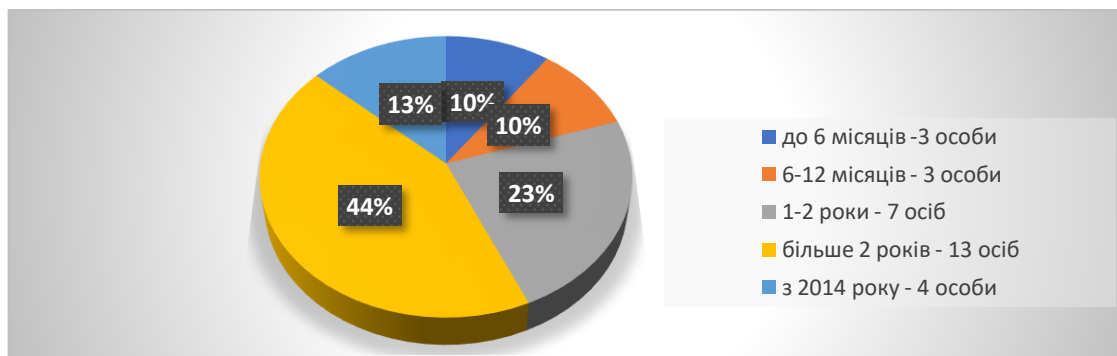

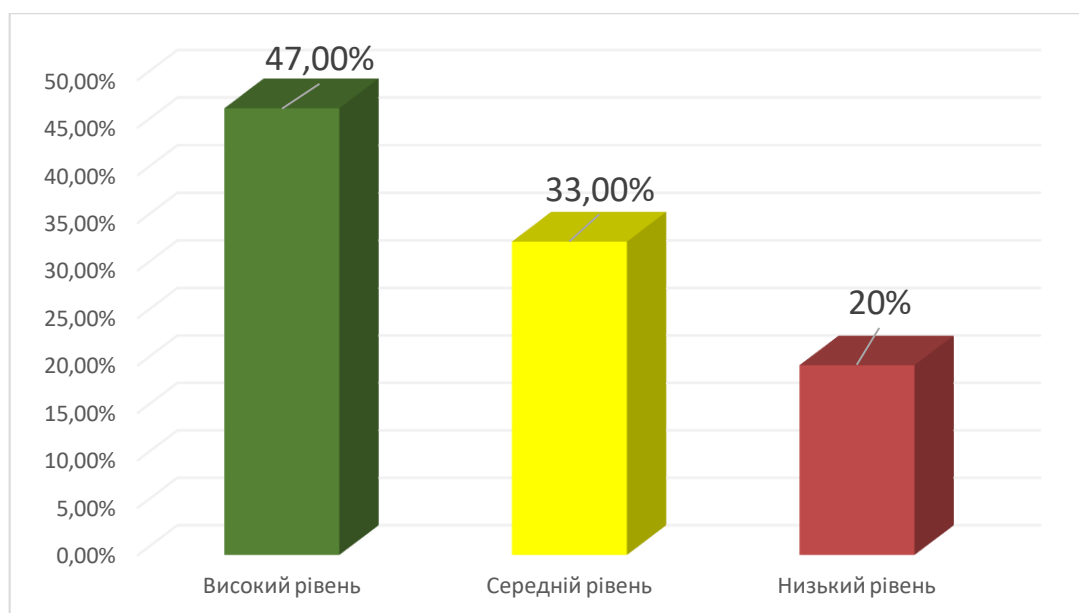
Рис. 2.1.3. Час від переміщення респондентів

За результатами проведеної діагностики встановлено, що рівень сформованості інформаційного критерію переважно середній і високий. Так, високий рівень поінформованості про доступні форми соціально-психологічної підтримки спостерігається у 45% респондентів, середній рівень – у 35%, низький – у 20% (див. таблицю 2.1.3., рис. 2.1.4.). Якісний аналіз відповідей показав, що студенти з високим рівнем обізнаності чітко знають, куди звертатися за підтримкою та активно користуються доступними послугами. Студенти із середнім рівнем мають загальне уявлення про послуги, але потребують додаткових пояснень щодо процедур звернення. Респонденти з низьким рівнем не знають про наявні послуги або порядок отримання допомоги, що вказує на необхідність посилення інформаційно-просвітницької роботи в коледжі.

Таблиця 2.1.3.

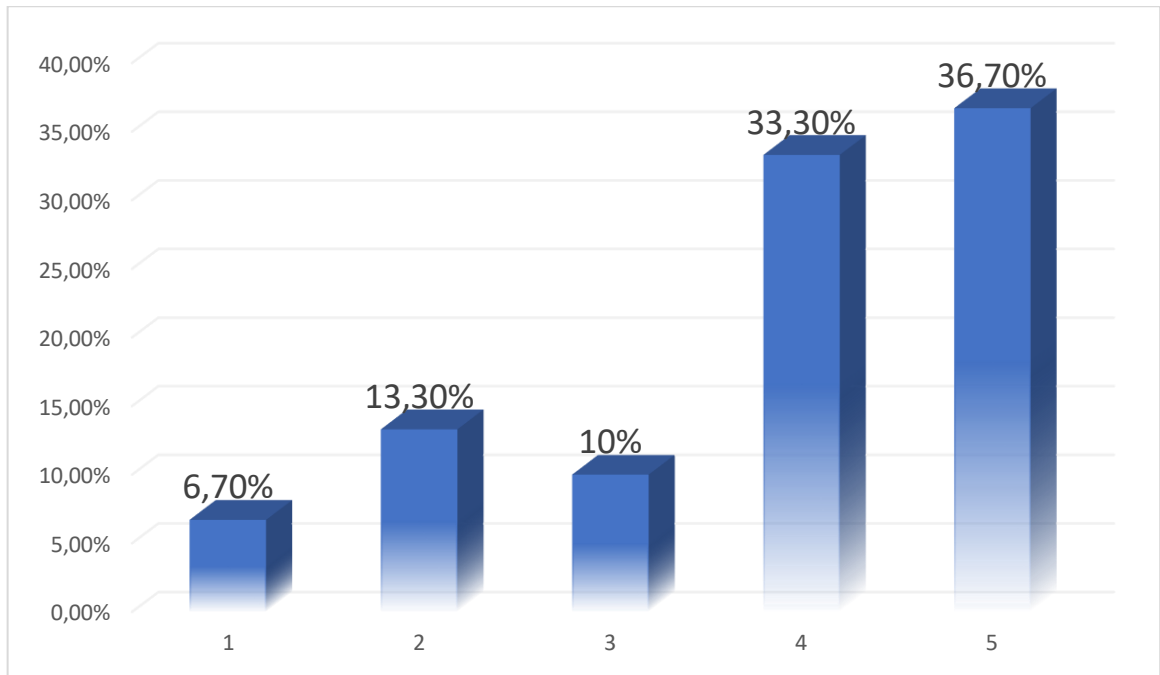
**Рівень сформованості за інформаційним критерієм надання
соціально-психологічної підтримки студентам ВПО**

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
%	47 %	33 %	20%
кількість осіб	14	10	6

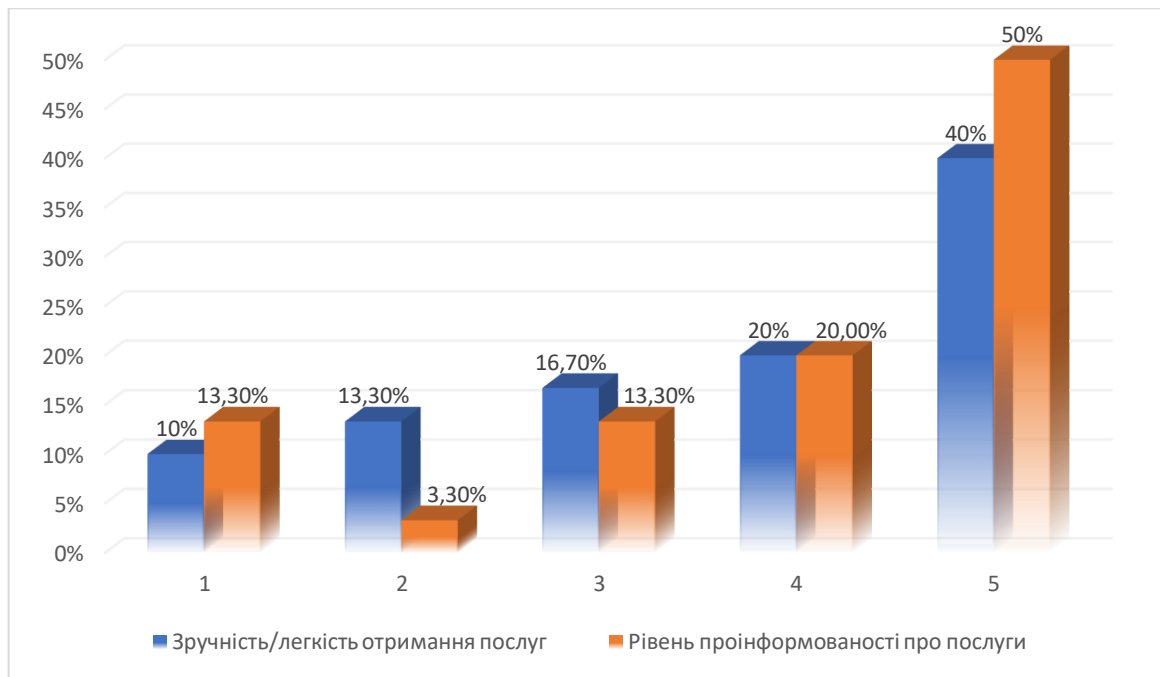
Рис. 2.1.4. Рівень сформованості за інформаційним критерієм

Більшість студентів засвідчили, що певною мірою обізнані з формами соціально-психологічної підтримки, які доступні у коледжі (див. рис. 2.1.5.). Середні показники за шкалою оцінювання (від 1 до 5) коливаються в межах 3,8 балів, що свідчить про відносно високий рівень інформованості, проте частина респондентів оцінила свою поінформованість нижче середнього. Це може свідчити про недостатнє розповсюдження інформації серед окремих груп студентів або нерегулярність комунікації між адміністрацією, кураторами та студентами.

Рис. 2.1.5. Обізнаність студентів про доступні форми соціально-психологічної підтримки у коледжі (за оцінкою від 1 до 5, де 1- зовсім не обізнаний, 5- повністю обізнаний).

У відповідях на питання про легкість та зручність отримання допомоги більшість студентів також виявила позитивне ставлення, зазначаючи, що звернутися по підтримку було нескладно. Водночас деякі учасники анкетування вказали на труднощі або невпевненість щодо порядку звернення, що може свідчити про потребу у спрощенні алгоритмів доступу до послуг. Загальна оцінка за легкість і зручність отримання послуг соціально-психологічної підтримки склала 3,67 за 5-ти бальною шкалою. Відповіді на питання про інформування щодо місця, куди можна звертатися у разі потреби, демонструють подібну тенденцію: половина респондентів отримала чіткі роз'яснення (оцінили рівень інформованості на 5), інші – мають лише загальне уявлення або не отримували конкретних інструкцій (рис. 2.1.6).

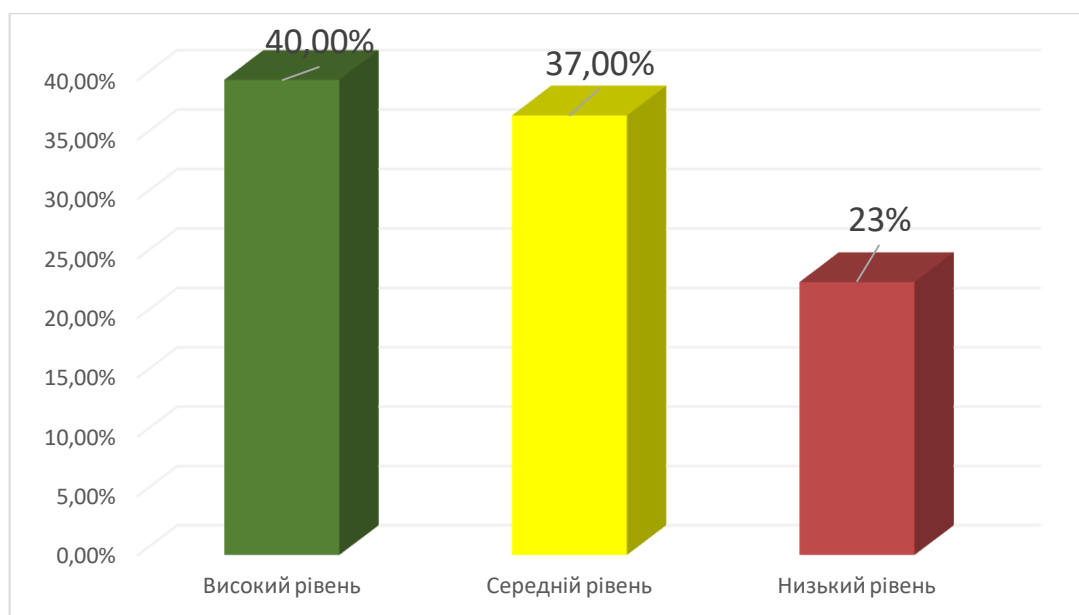
Рис. 2.1.6. Оцінка зручності/легкості надання послуг та поінформованість про їх отримання серед студентів коледжу за 5-ти бальною шкалою

Щодо емоційного критерію, переважна частина студентів відзначила позитивне відчуття психологічної безпеки – високий рівень спостерігається у 40% респондентів, середній – у 37%, низький – у 23% (див. таблицю 2.1.4., рис. 2.1.7.). Студенти з високим рівнем відчують безпеку, здатні обговорювати свої переживання зі спеціалістом і добре адаптовані до нових умов навчання. Студенти з середнім рівнем потребують підтримки для стабілізації емоцій, тоді як низький рівень проявляється у респондентів із високим рівнем тривожності або обмеженою можливістю звернутися по індивідуальну допомогу.

Таблиця 2.1.4.

Рівень сформованості за емоційним критерієм надання соціально-психологічної підтримки студентам ВПО

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
%	40 %	37 %	23%
кількість осіб	12	11	7

Рис. 2.1.7. Рівень сформованості за емоційним критерієм

Загалом відчуття психологічної безпеки після отримання підтримки оцінюється позитивно – більшість студентів поставила оцінки 4-5, що може свідчити про ефективність застосованих форм допомоги. Разом із тим, показники зниження тривожних станів є дещо нижчими, ніж відчуття безпеки, що вказує на те, що стабілізація емоційного стану потребує більш тривалого часу та індивідуалізованого підходу. У відповідях щодо можливості «проговорити свої переживання зі спеціалістом» респонденти вказують на середній рівень доступу до індивідуальних консультацій. Це може бути пов'язано як із браком часу або ресурсів, так і з психологічними бар'єрами у зверненні за допомогою. Загальні результати опитування блоку 3 «Емоційний стан і почуття безпеки» зображено на рис. 2.1.8.

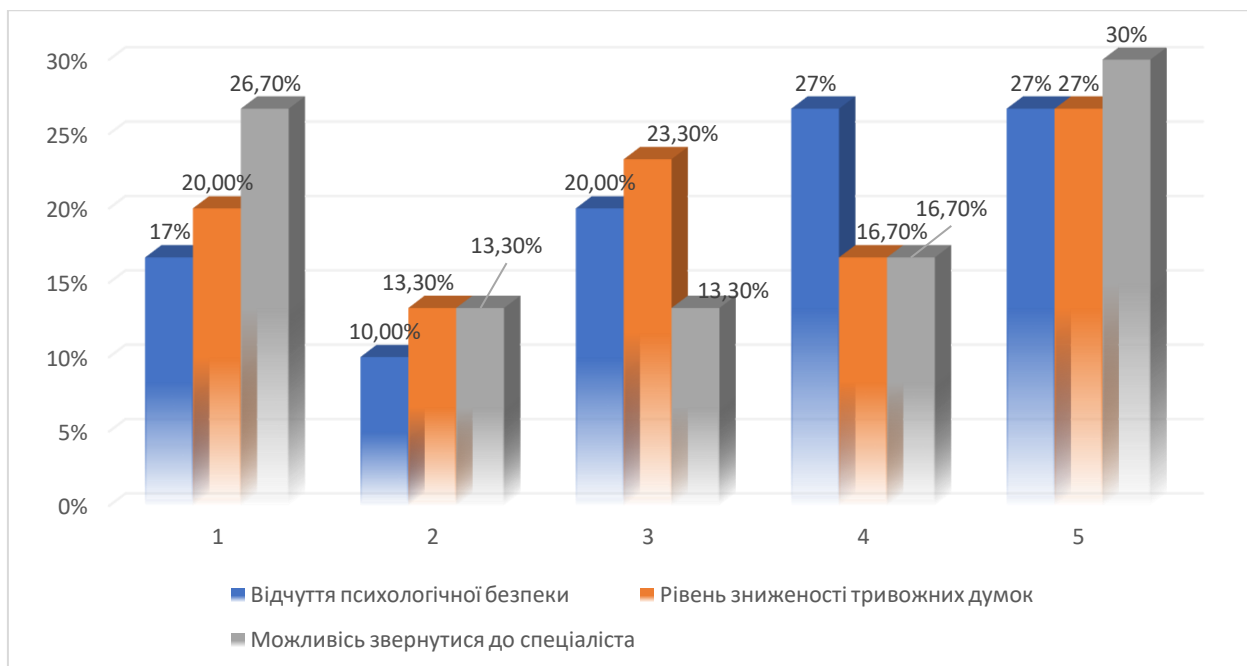

Рис. 2.1.8. Результати опитування блоку «Емоційний стан і почуття безпеки» за 5-ти бальною шкалою

Аналізуючи результати даного блоку анкети, можна зробити висновок, що кількість опитуваних, які поставили оцінку 1 бал, значно збільшилася, в порівнянні до питань інших блоків. А особливу увагу необхідно звернути на можливість особисто звернутися до спеціаліста. Переглянувши результати питання «Я маю можливість проговорити свої переживання зі спеціалістом» в розрізі демографічних даних та року навчання, можна сказати, що немає певної закономірності – є респонденти кожного курсу і кожної вікової категорії, які оцінили можливість звернутися до спеціаліста в 1 бал. Значить, можна виключити, що наприклад, конкретно студенти однієї групи (курсу) позбавлені можливості звернутися за допомогою до практичного психолога.

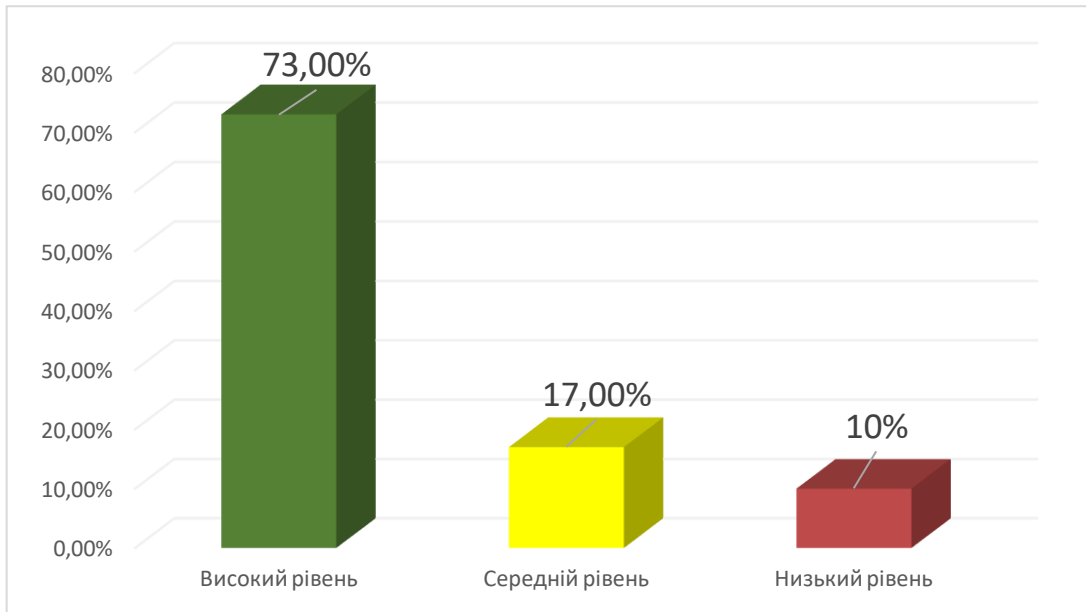
Аналіз за соціальним критерієм показав, що більшість опитаних відзначила високий рівень інтеграції у студентський колектив: 73% респондентів відчують підтримку одногрупників та класного керівника, активно беруть участь у тематичних заходах і групах підтримки. Середній рівень характерний для 17% студентів, які частково залучені у соціальні активності, а низький рівень – для 10% осіб, які відчують ізолюваність або

не беруть участі у колективних заходах (див. таблицю 2.1.5., рис. 2.1.9.). Якісний аналіз показав, що високий рівень соціальної інтеграції пов'язаний із активною участю у позааудиторних заходах, тренінгах та міжособистісною підтримкою, тоді як низький рівень пояснюється пасивністю або труднощами у соціальній взаємодії.

Таблиця 2.1.5.

Рівень сформованості за соціальним критерієм надання соціально-психологічної підтримки студентам ВПО

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
%	73 %	17 %	10 %
кількість осіб	22	5	3

Рис. 2.1.9. Рівень сформованості за соціальним критерієм

Високі оцінки отримали твердження, що стосуються адаптації у студентському колективі. Більшість студентів, які поставили оцінку 4-5 балів, відзначила, що їм допомогли інтегруватися в навчальне середовище (70% опитуваних), вони відчують підтримку одногрупників та класного керівника (78% респондентів). Ці показники є надзвичайно важливими, адже саме соціальне прийняття і міжособистісна взаємодія у групі виступають ключовим чинником психологічної стійкості ВПО.

Результати аналізу відповідей на запитання *«Що, на вашу думку, найбільше допомогло в адаптації навчання та покращенні вашого емоційного стану?»* показують, що студенти, які є внутрішньо переміщеними особами, загалом відзначають ключову роль міжособистісної підтримки у процесі адаптації до навчання у новому середовищі.

Найчастіше серед відповідей повторювалися такі формулювання, як *«підтримка і розуміння з боку педагогічного колективу»*, *«бесіди з класним керівником, психологом коледжу»*, *«підтримка викладачів та студентів»*, *«взаєморозуміння викладачів між студентами»*, *«спілкування з класним керівником, одногрупниками»*. Це свідчить, що міжособистісні стосунки та комунікація в освітньому середовищі мають найвагоміше значення для емоційного благополуччя студентів і формування відчуття прийняття та безпеки. Важливо, що студенти високо оцінюють роль педагогів, класних керівників і практичного психолога, а також підтримку з боку однолітків, що вказує на ефективну взаємодію всередині коледжної спільноти.

Окремі респонденти відзначили роботу соціального педагога, що підтверджує значення соціально-педагогічного супроводу для забезпечення адаптації студентів, які зазнали переміщення. Соціальний педагог, як правило, допомагає у вирішенні побутових, адміністративних та соціальних питань, сприяючи стабілізації життєвих умов і зменшенню стресу, пов'язаного з ними. Зокрема, допомагає студентам з питань отримання соціальної стипендії.

Крім того, у відповідях фігурують такі чинники, як *«позакласні заходи»*, *«заняття спортом»*, *«нові емоції»* – ці відповіді свідчать про значення активної участі у студентському житті, залучення до культурних і спортивних подій, що допомагають відновити психологічну рівновагу, розширити коло спілкування та сформувати позитивну самооцінку. Участь у таких заходах часто виступає своєрідним «ресурсом відновлення», що сприяє інтеграції до колективу та зниженню емоційної напруги.

Певна частина опитаних зазначила, що їм не потрібно було проходити процес адаптації, оскільки вони раніше вже навчалися дистанційно, і така

форма є для них звичною. Це свідчить про наявність індивідуальних відмінностей у сприйнятті адаптаційного періоду: для частини студентів навчальний процес не став значним стресовим фактором.

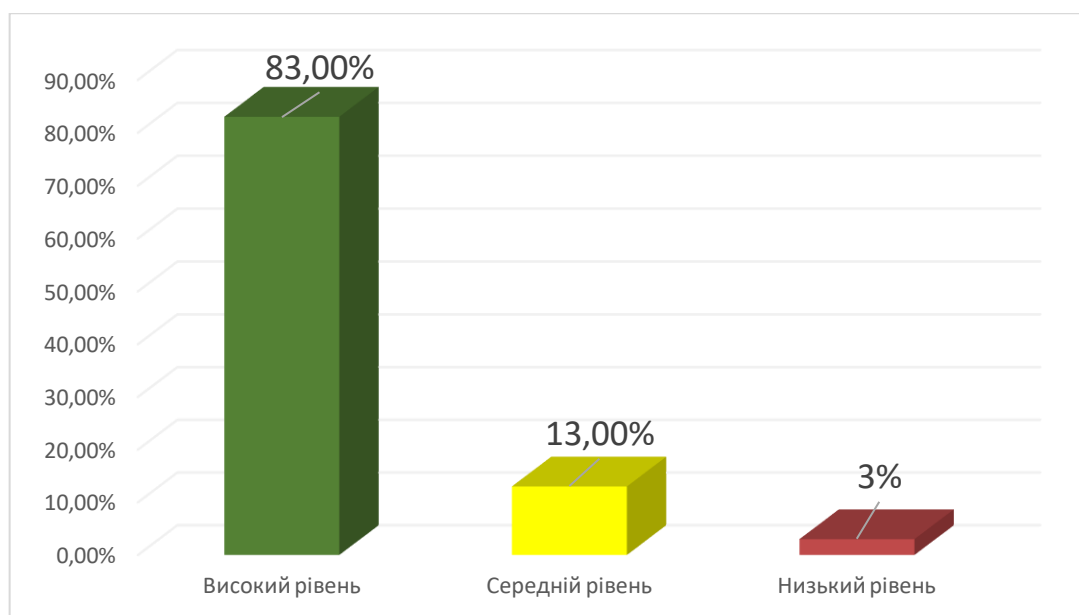
Водночас у деяких відповідях зустрічалися вислови на кшталт «нічого», «важко відповісти», «складно відповісти», «–», що може свідчити про емоційне виснаження або недостатню рефлексію власного досвіду. Такі відповіді характерні для осіб, які або не усвідомлюють механізми власної адаптації, або ще не пройшли її повністю. Це також може вказувати на необхідність посилення роботи психолога в напрямі розвитку навичок самопізнання, усвідомлення власних емоцій і пошуку внутрішніх ресурсів.

Найвищі показники спостерігаються у діяльнісному критерію: 83% респондентів оцінюють корисність наданої допомоги та заходів, а також загальну задоволеність підтримкою на високому рівні, 13% – середній, 3% – низький (див. таблицю 2.1.6., рис. 2.1.10.). Студенти з високим рівнем зазначають ефективність індивідуальних консультацій, групових тренінгів, інформаційних матеріалів та побутової допомоги. Середній рівень пов'язаний з частковим або нерегулярним використанням послуг, низький – з відсутністю потреби у підтримці або недостатнім залученням до діяльності.

Таблиця 2.1.6.

Рівень сформованості за діялісним критерієм надання соціально-психологічної підтримки студентам ВПО

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
%	83 %	13 %	3 %
кількість осіб	25	4	1

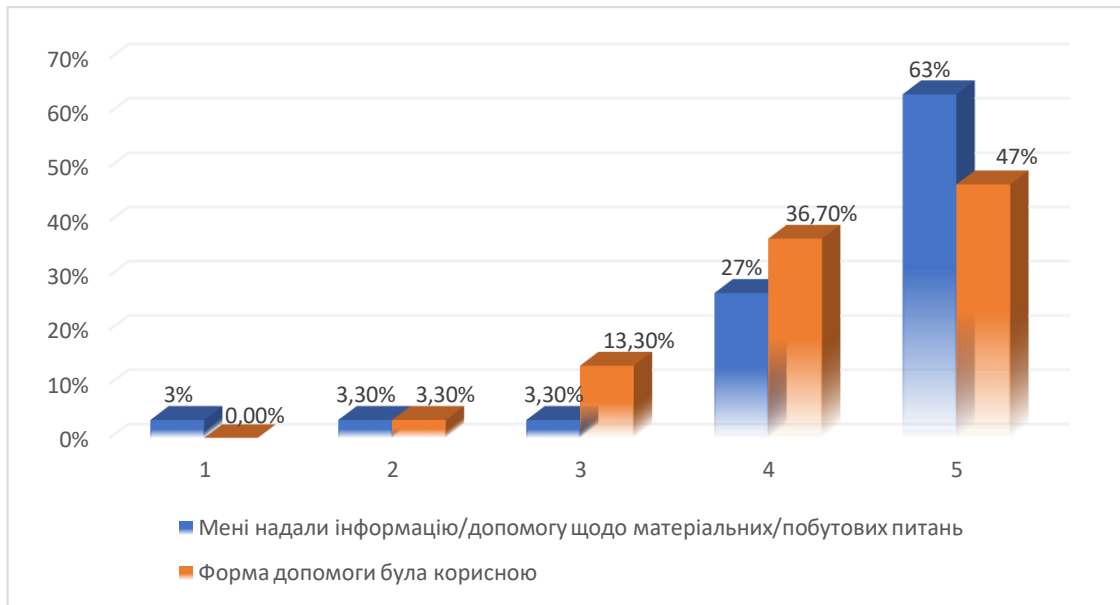

Рис. 2.1.10. Рівень сформованості за діяльнісним критерієм

Більшість опитаних, 57% – 17 осіб, брали участь у тематичних заходах або групах підтримки, організованих коледжем, і загалом високо оцінили їх корисність – від 4 до 5 балів (87%). Це свідчить про те, що подібні форми колективної роботи мають позитивний вплив на емоційний стан студентів. У відкритих відповідях респонденти зазначали, що найбільше їм допомогли позакласні заходи, психологічні тренінги, бесіди з класним керівником або психологом, підтримка викладачів і соціального педагога. Деякі вказали на важливість занять спортом і дружньої атмосфери у колективі як чинників емоційного розвантаження.

Студенти також підтвердили, що отримували інформацію або допомогу щодо матеріальних і побутових питань – зокрема, стосовно проживання у гуртожитку, оформлення документів, соціальних стипендій. На питання «Мені надали інформацію/допомогу щодо матеріальних/побутових питань (житло/гуртожиток, документи, соціальна стипендія)» 90% опитуваних поставили 4-5 балів. Ці послуги були оцінені як корисні (загальна оцінка 4,27 бали, 83% опитаних дали оцінку 4-5 балів), що свідчить про ефективність комплексного підходу, коли соціальна і психологічна допомога взаємодоповнюють одна одну. Загальний рівень задоволеності якістю

підтримки з даного питання коливається в межах 4-5 балів, що демонструє позитивну оцінку діяльності коледжу у цій сфері (рис. 2.1.11.).

Рис. 2.1.11. Результати опитування щодо надання практичної допомоги з питань побутової, інформаційної та матеріальної підтримки за 5-ти бальною шкалою

Аналіз відповідей на запитання «Які послуги/заходи ви вважаєте потрібними, але їх недостатньо?» дає можливість виявити напрями, у яких система соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у СФК КАІ може бути вдосконалена. Отримані результати свідчать про те, що більшість респондентів задоволені існуючим рівнем допомоги, проте частина студентів усе ж вбачає потребу в розширенні окремих форм підтримки, особливо у психологічній площині.

Близько половини учасників відповіли, що «всього достатньо», «всі, всього достатньо», «послуг достатньо», або «не знаю». Така позиція свідчить про загальне позитивне сприйняття рівня підтримки у коледжі. Студенти не відчувають гострої нестачі допомоги, що говорить про функціонування вже наявних механізмів соціально-психологічного супроводу на належному рівні. Проте, ці відповіді можуть також означати недостатню обізнаність про спектр доступних послуг, адже окремі учасники зазначали, що не мають достатніх

знань для відповіді на запитання. Це свідчить про потребу у посиленні інформаційно-просвітницької роботи – ознайомлення студентів із можливостями звернення по допомогу, видами консультацій, умовами участі в програмах тощо.

Разом із тим, помітна частина респондентів висловила конкретні пропозиції щодо розширення напрямів підтримки. Найчастіше згадувалися психологічні тренінги, заняття з психологом, тренінги з психологічного розвантаження, онлайн лекції психологічної допомоги, гуртки психологічної підтримки та зустрічі з професіоналами. Це вказує на наявний запит студентів на активні форми групової роботи, які не лише забезпечують психологічне розвантаження, а й сприяють розвитку навичок комунікації, самопідтримки, стресостійкості та командної взаємодії. Такі формати допомагають учасникам відчувати спільність досвіду, подолати відчуття ізоляції, сформувати нові соціальні зв'язки у студентському середовищі.

Декілька респондентів виокремили психологічну допомогу як напрям, якого, на їхню думку, недостатньо. Це може свідчити про потребу в розширенні кадрових ресурсів (збільшення кількості консультацій, часу прийому психолога) або про необхідність більш гнучкого підходу – наприклад, запровадження анонімних консультацій, дистанційних форматів спілкування, онлайн-чату з психологом.

Інші відповіді демонструють ширше розуміння підтримки, яке виходить за межі виключно психологічної допомоги. Так, згадувалися *«заходи для людей ВПО»*, *«змагання спортивні»*, *«соціальна стипендія, розмови з психологом, відповідні заходи»*, *«адаптування»*. Ці варіанти свідчать, що студенти бачать цінність не лише у професійній допомозі спеціалістів, а й у комплексному підході до підтримки, який включає соціальні, фізичні, матеріальні й освітні компоненти. Наприклад, спортивні активності сприяють зниженню рівня тривожності, формують командний дух і дають змогу відчувати власну включеність у колектив.

Разом із тим, частина відповідей типу «нічого», «—», «не знаю» або «важко відповісти» може вказувати на пасивну позицію деяких студентів або на низький рівень усвідомлення власних потреб. Такі відповіді свідчать про важливість подальшої системної роботи психолога з формування навичок саморефлексії, розпізнавання емоційних станів і розуміння власних запитів на допомогу.

Загальну оцінку якості соціально-психологічної підтримки, яку отримали студенти ВПО у коледжі, серед опитаних зображено на рис. 2.1.12.: 13 осіб (43,3%) – 5 балів, 8 осіб (26,6 %) – 4 бали, 6 осіб (20%) – 3 бали, 3 особи (10%) – 2 бали, жоден респондент не поставив 1 бал.

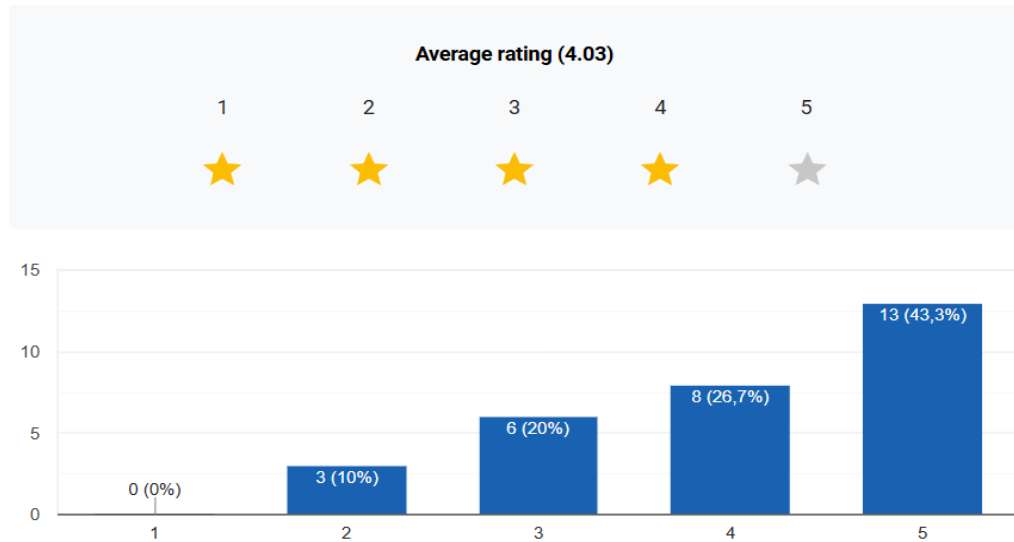
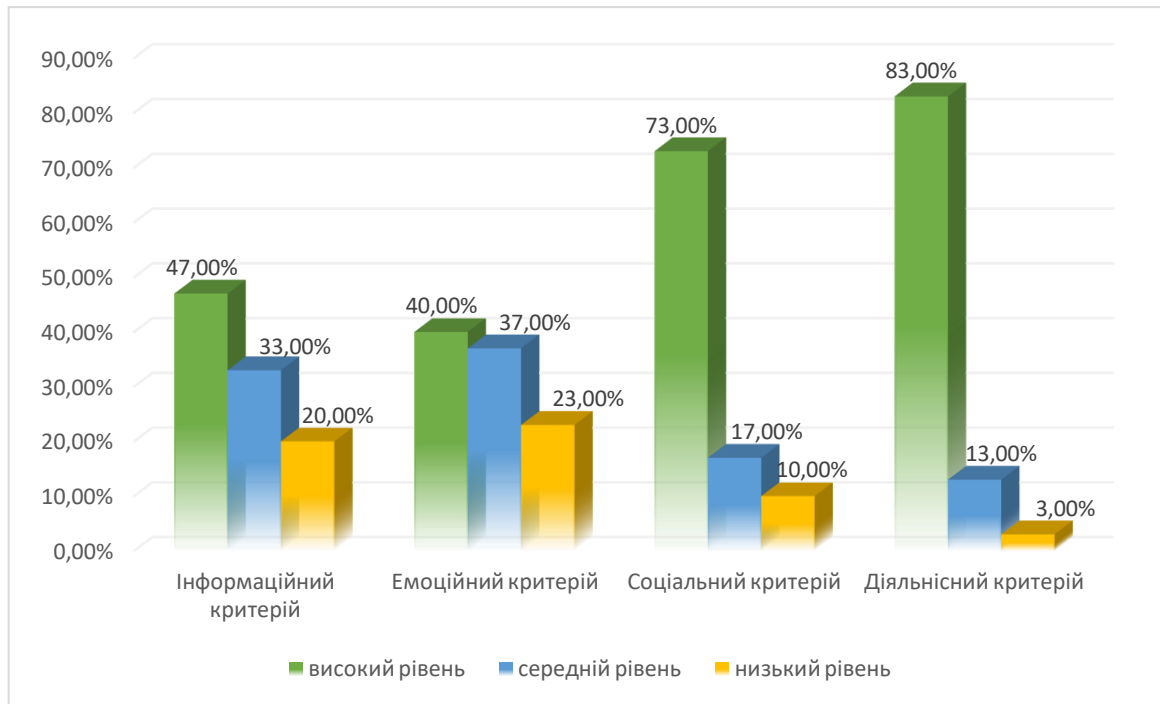

Рис. 2.1.12. Загальна оцінка надання послуг із соціально-психологічної підтримки у СФК КАІ здобувачам освіти з-поміж ВПО

Підсумовуючи, результати анкетування свідчать про те, що соціально-психологічна підтримка у СФК КАІ функціонує ефективно, проте має потенціал для подальшого розвитку (рис. 2.1.13). Основні напрями вдосконалення полягають у посиленні інформування студентів про наявні послуги, розширенні можливостей для індивідуального консультування, а також у систематичному проведенні групових занять і тренінгів, спрямованих на профілактику стресу та розвиток емоційної стійкості. Такий підхід

сприятиме глибшій інтеграції ВПО в освітній простір і підвищенню їхньої психологічної стабільності в умовах тривалих соціальних викликів.

Рис. 2.1.13. Підсумкові результати анкетування за критеріями

Додаткову інформацію для аналізу надали бесіди з педагогічними працівниками коледжу – заступником начальника з виховної роботи та соціальних питань, класними керівниками, соціальним педагогом, практичним психологом та викладачами, які безпосередньо взаємодіють із внутрішньо переміщеними здобувачами освіти. Опитані педагоги одностайно підкреслюють, що більшість студентів-ВПО характеризуються підвищеною емоційною чутливістю, нестабільністю настрою, труднощами з концентрацією уваги, а також потребою у стабільному та підтримувальному середовищі. Зі слів педагогів, саме тепла атмосфера взаємоповаги, довіри й відкритого спілкування стала ключовим чинником успішної адаптації студентів до навчального процесу.

Педагоги зазначають, що у перші місяці після переміщення студентів головною проблемою є дезорієнтація, невпевненість у власних силах, чутливий емоційний стан, замкнутість, зменшена зацікавленість освітнім процесом, апатія до навчання. Завдяки скоординованій роботі психолога,

класних керівників і соціального педагога вдалося створити систему індивідуального супроводу, яка включала первинне знайомство (для студентів першого року навчання), регулярні бесіди, участь у позааудиторних заходах, спільних акціях і творчих ініціативах. Такі дії сприяли формуванню довіри, покращенню емоційного стану студентів і поступовому зниженню рівня тривожності.

Викладачі також наголошують, що важливою складовою психологічного комфорту стала підтримка одногрупників. У колективі сформувалася культура взаємодопомоги, коли студенти допомагають один одному у навчанні, підтримують один одного поза навчанням. Позитивним ефектом цієї взаємодії педагоги вважають зростання згуртованості студентського середовища та підвищення емпатії серед усіх здобувачів освіти.

Разом з тим, педагоги вказують і на певні труднощі. Частина студентів залишається замкненою, уникає колективних заходів або має низьку мотивацію до навчання через постійний стрес чи складні життєві обставини. Для таких випадків, за словами психолога, ефективними виявилися індивідуальні консультації, робота з самооцінкою, а також групові тренінги з емоційного розвантаження та формування життєстійкості. Педагоги висловлюють думку, що систематичність таких занять і їхнє поєднання з виховною роботою дають найбільший результат.

Опитані фахівці вважають, що соціально-психологічна підтримка у коледжі є цілісною і працює завдяки командній взаємодії. Разом із тим вони підкреслюють необхідність подальшого розвитку цього напрямку – зокрема, підвищення кваліфікації педагогів із питань психоемоційної підтримки ВПО, впровадження нових методик роботи з травмою війни, розширення ресурсів для організації тематичних тренінгів і психопросвітницьких заходів. На думку педагогічних працівників, така діяльність не лише допомагає студентам адаптуватися, а й формує гуманістичну культуру взаємодії у всьому освітньому середовищі.

Отримані результати анкетування здобувачів освіти та узагальнення думок педагогічних працівників дозволяють зробити висновок, що соціально-психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб у Слов'янському фаховому коледжі державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» є системною, проте потребує подальшого розвитку й удосконалення. Виявлені тенденції свідчать про наявність позитивних змін у рівні адаптації студентів-переселенців, підвищення почуття психологічної безпеки та формування доброзичливого мікроклімату в навчальному середовищі. Водночас результати дослідження окреслили низку проблемних моментів, серед яких – недостатня поінформованість частини студентів про доступні форми допомоги, потреба у регулярних тренінгах з емоційного розвантаження, у розширенні каналів комунікації між студентами та фахівцями з психологічної підтримки.

Усе це зумовлює необхідність створення програми соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб, спрямованої на підвищення рівня їхньої адаптованості, психологічної стійкості та інтеграції у студентське середовище. Наступний розділ присвячено розробці такої програми, її меті, завданням, структурним компонентам, формам і методам реалізації.

2.2. Програма соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти

У межах дослідження було розроблено Програму соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти. Розроблена програма ґрунтується на результатах проведеного емпіричного дослідження, яке засвідчило необхідність удосконалення системи допомоги студентам-ВПО. Програма спрямована на підвищення рівня психологічної адаптації, емоційної

стійкості, розвитку навичок саморегуляції та налагодження позитивної комунікації в освітньому середовищі. Її реалізація передбачає створення сприятливого психологічного клімату у студентських групах, підвищення рівня довіри до педагогічного колективу, а також формування у здобувачів освіти активної життєвої позиції та відчуття належності до спільноти коледжу.

Концептуально програма спирається на принципи гуманізму, партнерської взаємодії, добровільності, конфіденційності та комплексного підходу до особистості студента. Основною ідеєю є поєднання індивідуальних і групових форм роботи з використанням сучасних психологічних, соціально-педагогічних і тренінгових методик. Програма має профілактичний, корекційно-розвивальний і просвітницький характер. Вона орієнтована не лише на безпосереднє надання психологічної допомоги, а й на створення стабільного середовища підтримки, де кожен студент-ВПО може відчувати безпеку, прийняття й розуміння.

Метою програми формування системи комплексної соціально-психологічної підтримки студентів-ВПО в умовах дистанційного навчання, спрямованої на збереження психічного здоров'я, подолання наслідків втрати дому, забезпечення доступу до соціальних гарантій, створення відчуття єдності й безпеки у студентській спільноті, сприяння їхній адаптації до нових умов навчання та проживання, формування внутрішніх ресурсів для подолання стресу і розвитку особистісної стійкості.

Завдання програми:

- забезпечення емоційної стабільності, зниження тривожності та відчуття ізоляції;
- формування навичок саморегуляції, стресостійкості, підтримки ресурсного стану;
- розвиток міжособистісної взаємодії та комунікації у дистанційному форматі;
- інформування про права внутрішньо переміщених осіб, державні та місцеві програми допомоги, умови отримання соціальної стипендії;

- створення каналів оперативного консультування студентів із соціальних та психологічних питань;
- формування культури психологічної грамотності у студентському середовищі;
- підтримка педагогів у питаннях роботи з ВПО-студентами.
- створити ефективні канали взаємодії між студентами, психологом, класними керівниками та адміністрацією коледжу.

Практична реалізація програми передбачає кілька взаємопов'язаних напрямів:

1. Інформаційно-просвітницький напрям:
  - онлайн-зустрічі або вебінари «Твої права як ВПО» (права на освіту, житло, соціальні виплати, стипендію, пільги);
  - створення розділу на сайті коледжу або телеграм-каналу «Підтримка ВПО-студентів» з актуальною інформацією про державні програми, корисні посилання, контакти гарячих ліній;
  - інфографіка і буклети «Як оформити соціальну стипендію», «Де отримати консультацію ВПО», «Психологічна допомога онлайн».
2. Психологічний супровід:
  - онлайн-анкетування для виявлення рівня емоційного стану;
  - індивідуальні онлайн-консультації з психологом (за запитом або за рекомендацією куратора);
  - регулярні групові онлайн-зустрічі підтримки «Розмови, що допомагають»;
  - онлайн-практикуми «Як відновити ресурсний стан», «Техніки емоційного розвантаження».
3. Соціальна підтримка:
  - консультації соціального педагога щодо отримання соціальної стипендії, компенсацій, пільг;
  - допомога у зборі та поданні документів на статус ВПО або на відновлення втрачених документів;

- індивідуальний супровід студентів, які опинилися у складних життєвих обставинах (через війну, втрату житла, сімейні проблеми тощо);
- співпраця з місцевими центрами надання безоплатної правової допомоги.

4. Психопросвітницький і комунікативний напрям:

- проведення циклу онлайн-зустрічей «Разом – попри відстань» (зміцнення почуття приналежності, взаємопідтримки, позитивного мислення);
- створення студентського чату/спільноти «Тепле коло» для неформального спілкування та взаємодопомоги;
- тематичні дні позитиву, флешмоби, творчі онлайн-акції («Мій дім – там, де мої люди», «Символ моєї стійкості»).

5. Профілактика емоційного вигорання педагогів і кураторів:

- вебінари для викладачів «Як підтримати студента у стресі», «Толерантне спілкування з ВПО-молоддю»;
- групові зустрічі обміну досвідом між педагогами щодо роботи з емоційно вразливими студентами;
- поширення методичних рекомендацій щодо психологічної підтримки студентів у дистанційному форматі.

Програма реалізується у кілька етапів (рис. 2.2.1). На початковому етапі здійснюється діагностика емоційного стану та потреб студентів-ВПО за допомогою анкет, спостережень і бесід. Наступним є етап активної реалізації, що включає проведення тематичних тренінгів, консультацій, груп підтримки, заходів з розвитку комунікативних умінь і профілактики емоційного вигорання. Завершальний етап спрямований на узагальнення результатів, оцінку ефективності та підготовку рекомендацій щодо подальшого вдосконалення системи підтримки у закладі освіти.

Рис. 2.2.1. Етапи реалізації Програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб з-поміж здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти

Очікувані результати впровадження програми:

- підвищення рівня поінформованості студентів про доступні форми допомоги;
- зменшення проявів тривожності, підвищення відчуття психологічної безпеки;
- зміцнення міжособистісних зв'язків у колективах, покращення соціальної адаптації й формування позитивного ставлення до навчального середовища;
- активізація студентів-ВПО у громадському житті коледжу;
- розвиток навичок самодопомоги та підвищення впевненості у власних силах;
- підвищення згуртованості учасників освітнього процесу, незалежно від місця проживання;
- педагогічні працівники поглиблюють знання про специфіку роботи зі студентами-ВПО, опанують практичні навички психологічної підтримки, розвинуть емпатійність і толерантність у спілкуванні, налагодять ефективну взаємодію з психологічною службою коледжу та отримують інструменти для запобігання власному емоційному вигоранню.

Реалізація програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти має не лише короткостроковий ефект у вигляді стабілізації емоційного стану, а й стратегічне значення для формування зрілої, гуманістично орієнтованої особистості, здатної до саморозвитку, відповідального прийняття рішень і продуктивної соціальної взаємодії. Таким чином, запропонована програма може стати моделлю для впровадження у практику роботи закладів фахової передвищої освіти, які здійснюють освітній процес в умовах воєнного та післявоєнного періоду, як очно так і з дистанційною формою навчання.

Тривалість програми розраховано на 1 навчальний рік.

Орієнтовний календарний план реалізації програми надано в таблиці 2.2.1.

Табл. 2.2.1.

Календарний план реалізації програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладі фахової передвищої освіти

<i>Період</i>	<i>Зміст діяльності</i>	<i>Очікувані результати</i>
Вересень	Інформаційно-просвітницький напрям: 1. Онлайн-опитування для виявлення потреб і емоційного стану студентів ВПО. 2. Зустріч-презентація «Разом – попри відстань». 3. Інформування про соціальні пільги та права (вебінар «Твої права як ВПО»). 4. Створення розділу «Підтримка ВПО-студентів» на сайті або телеграм-каналі. 5. Психопросвітницький практикум для педагогів «Толерантна комунікація і психологічна підтримка студентів-ВПО».	Створено базу даних ВПО-студентів; підвищено рівень інформованості про пільги та можливості; налагоджено комунікацію між студентами та адміністрацією; підвищено компетентність педагогів.

Жовтень	Психологічний супровід та соціальна підтримка: 1. Вебінар «Права і гарантії внутрішньо переміщених студентів». 2. Онлайн-зустріч «Як впоратися з відчуттям втрати дому». 3. Консультації соціального педагога щодо соціальної стипендії та документів ВПО. 4. Створення студентського онлайн-чату «Тепле коло».	Підвищення правової обізнаності, зниження тривожності, формування довірливого середовища, розширення комунікації у студентській спільноті.
Листопад	Психологічний супровід: 1. Практикум «Техніки самопідтримки у кризових ситуаціях». 2. Майстер-клас «Антистрес за 5 хвилин». 3. Спільна акція до Дня Гідності «Разом сильніші».	Формування навичок саморегуляції, розвиток позитивного мислення, зміцнення згуртованості.
Грудень	Психопросвітницько-комунікативний напрям: 1. Онлайн-зустріч «Свята разом: традиції, що об'єднують». 2. Консультації з оформлення соціальних стипендій. 3. Флешмоб «Мій дім – там, де мої люди».	Формування позитивного емоційного фону, відчуття єдності, підтримка соціальної стабільності.
Січень	Психологічний супровід: 1. Індивідуальні консультації після зимових канікул. 2. Психологічна розминка «Починаємо рік із ресурсу».	Профілактика післясвяткової апатії, відновлення внутрішніх ресурсів і мотивації до навчання.
Лютий	Профілактика емоційного вигорання педагогів: 1. Тренінг «Емоційна грамотність педагога: як не вигоріти і допомогти іншим». 2. Групова зустріч «Обмін досвідом: як підтримуємо студентів у стресі».	Зниження рівня емоційного напруження у педагогів, зміцнення співпраці з психологічною службою, підвищення професійної компетентності.
Березень	Інформаційно-просвітницький і соціальний напрям:	Розвиток навичок асертивного спілкування, підвищення правової

	1. Онлайн-тренінг «Як говорити про складне». 2. Консультації з правових питань у співпраці з центром безоплатної правової допомоги. 3. Онлайн-зустріч із кар'єрним радником «Планую майбутнє».	грамотності, формування професійної орієнтації.
Квітень	Комунікативно-творчий напрям: 1. Інтерактив «День психологічного здоров'я». 2. Творчий конкурс «Моя історія сили». 3. Волонтерська акція «Допомагаємо разом».	Підвищення самооцінки, розвиток соціальної активності, інтеграція ВПО-студентів у колектив.
Травень–червень	Підсумковий етап: 1. Підсумкове онлайн-опитування та оцінка ефективності програми. 2. Онлайн-круглий стіл для педагогів «Підтримка ВПО-студентів: досвід і перспективи».	Аналіз досягнутих результатів, осмислення досвіду, планування роботи на наступний навчальний рік.

Координацію виконання Програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти у закладі фахової передвищої освіти здійснює заступник директора з виховної роботи та соціальних питань спільно з практичним психологом коледжу, соціальним педагогом. Вони забезпечують організацію заходів, взаємодію між учасниками освітнього процесу, узгодження дій соціально-психологічної та педагогічної підтримки.

Контроль за реалізацією Програми покладається на адміністрацію коледжу, яка здійснює моніторинг результативності заходів, аналіз ефективності наданої допомоги, а також сприяє удосконаленню форм і методів підтримки внутрішньо переміщених осіб відповідно до потреб студентів і сучасних викликів освітнього середовища.

Реалізація Програми може відбуватися в умовах низки викликів, що зумовлені воєнним станом та особливостями сучасного освітнього середовища. Передусім це дистанційна або змішана форма навчання, яка

ускладнює безпосередній контакт зі студентами, знижує ефективність емоційної взаємодії та унеможлиблює повноцінне спостереження за психологічним станом кожного здобувача освіти. Додатковим чинником є емоційне виснаження як студентів, так і педагогів, спричинене тривалим стресом, переживанням втрати дому, зміною соціального оточення, невизначеністю та тривогою за майбутнє.

Можливою проблемою також залишиться обмежена кількість ресурсів і методичних матеріалів, адаптованих для роботи саме з молоддю, яка перебуває у стані внутрішнього переміщення. Важливо враховувати різноманітність потреб таких студентів – різний досвід переселення, рівень соціальної підтримки, психологічну готовність до навчання в нових умовах. Окрім того, низький рівень звернень по допомогу через недовіру, страх розголосу або стигматизацію вимагає створення безпечного, доброзичливого середовища та налагодження ефективної системи інформування про доступні форми підтримки.

Таким чином, успішна реалізація Програми потребує постійного вдосконалення підходів, розвитку партнерства між педагогами, психологами, соціальними службами та студентами, а також формування культури довіри й взаємопідтримки у студентському середовищі.

У зв'язку з об'єктивними обставинами, пов'язаними з воєнним станом, частковим переміщенням закладу освіти та змінами у форматі навчання, реалізувати контрольний етап експерименту в повному обсязі не вдалося. Впровадження програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб із числа здобувачів освіти було розпочато, проте процес не був завершений у заплановані терміни. Це зумовлено як організаційними труднощами, так і потребою в більш тривалому періоді спостереження для виявлення стійких змін у показниках підтримки.

З урахуванням зазначеного, важливим етапом подальшої роботи є вироблення практичних рекомендацій щодо організації ефективної підтримки внутрішньо переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової

передвищої освіти, які забезпечать сталість та результативність впровадження соціально-психологічних заходів.

2.3. Рекомендації щодо організації ефективної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти

Результати формувального етапу дали можливість виокремити основні закономірності процесу соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти та визначити найбільш ефективні напрями діяльності.

З метою узагальнення отриманих результатів та забезпечення можливості практичного використання напрацьованих підходів у закладах фахової передвищої освіти було розроблено методичні рекомендації щодо організації ефективної підтримки внутрішньо переміщених осіб із числа здобувачів освіти.

Організація ефективної соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у закладах фахової передвищої освіти має базуватися на комплексному, міждисциплінарному підході, який поєднує психологічні, педагогічні, соціальні та адміністративні аспекти діяльності освітнього закладу. Досвід, отриманий у результаті анкетування здобувачів освіти та проведення інтерв'ю з педагогічними працівниками, підтвердив необхідність систематичного і скоординованого підходу до забезпечення підтримки, який виходить за межі разових заходів і передбачає створення цілісної системи соціально-психологічного супроводу студентів-переселенців.

Передусім важливим є формування безпечного, доброзичливого освітнього середовища, де кожен здобувач освіти, незалежно від місця свого попереднього проживання чи досвіду вимушеного переміщення, відчуває себе прийнятим, почутим і підтриманим. Для цього адміністрації закладу варто забезпечити постійну комунікацію між студентами, педагогами, кураторами та психологічною службою, організувати систему зворотного зв'язку, що

дозволяє своєчасно реагувати на проблеми адаптації, конфлікти чи прояви емоційного виснаження.

Насамперед доцільно передбачити інституційне закріплення системи підтримки шляхом створення або оновлення відповідних положень у внутрішніх нормативних документах закладу освіти (Положення про психологічну службу, про соціальний супровід студентів-ВПО, про порядок надання допомоги у кризових ситуаціях тощо). Це дозволить чітко визначити функції адміністрації, практичного психолога, соціального педагога, кураторів академічних груп і представників студентського самоврядування.

Можна виокремити декілька ключових напрямів реалізації системи підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти у закладах ФПО.

1. Організаційно-управлінський напрям. У кожному закладі фахової передвищої освіти доцільно створити координаційну групу з питань підтримки студентів-ВПО, до складу якої входять заступник директора з виховної роботи, практичний психолог, соціальний педагог, куратори академічних груп і представники студентського самоврядування. Група відповідає за планування, координацію, моніторинг та звітування про результати реалізації програми.

У річних планах виховної роботи доцільно виділяти окремий розділ «Соціально-психологічна підтримка внутрішньо переміщених здобувачів освіти», що забезпечує сталість і системність заходів.

2. Психологічний напрям. Психологічна підтримка студентів-ВПО має бути безперервною та гнучкою, з урахуванням специфіки дистанційного навчання. Рекомендується забезпечити можливість анонімного звернення до фахівця через електронну пошту, чат або онлайн-форму («віртуальний кабінет психолога»).

Психологічний супровід передбачає проведення регулярного анкетування для виявлення емоційного стану здобувачів освіти, індивідуальних консультацій, груп підтримки, практикумів з розвитку

стресостійкості, саморегуляції, подолання тривожності, а також тренінгів емоційної грамотності для всіх учасників освітнього процесу.

3. Соціальний напрям. Важливим складником підтримки є забезпечення студентів-ВПО інформацією про державні й місцеві програми допомоги, соціальні стипендії, пільги, компенсації за проживання та навчання. Доцільно створити єдиний онлайн-довідник або інформаційний ресурс із контактами центрів соціального захисту, сервісів державної допомоги та зразками необхідних документів.

Соціальний педагог здійснює індивідуальний супровід студентів, які опинилися у складних життєвих обставинах, допомагає у комунікації з державними структурами, правовими центрами та гуманітарними організаціями.

4. Освітньо-виховний напрям. Підтримка студентів-ВПО має бути інтегрована у виховну систему закладу освіти. Рекомендується організовувати тематичні онлайн-зустрічі («Разом – попри відстань», «Як впоратися зі стресом»), вебінари, дні психологічного здоров'я, флешмоби, творчі ініціативи, що сприяють розвитку взаємопідтримки та відчуття спільності.

Важливо розвивати студентське самоврядування і волонтерські ініціативи, які об'єднують здобувачів освіти незалежно від їхнього статусу чи місця проживання, та формують культуру доброзичливості й солідарності.

5. Професійно-методичний напрям (підтримка педагогічних працівників). Для підвищення компетентності педагогів у питаннях психологічної допомоги рекомендується проводити семінари-практикуми, методичні тренінги, консультації щодо роботи зі студентами, які пережили травматичний досвід. Важливо ознайомити викладачів із техніками ненасильницького спілкування, принципами емоційної грамотності та методами профілактики власного емоційного вигорання. Для релокованих закладів освіти, де значна кількість працівників також є внутрішньо-переміщеними особами, теж важливо проводити заходи соціально-психологічної підтримки педагогічних працівників.

Доцільно створити у закладі систему внутрішньої супервізії або взаємопідтримки педагогів, щоб зберегти їхній професійний і психологічний ресурс.

6. Моніторингово-аналітичний напрям. Система підтримки студентів-ВПО має базуватися на регулярному моніторингу їхніх потреб, рівня адаптованості, психологічного стану та задоволеності умовами навчання. Моніторинг здійснюється шляхом анкетування, спостереження, аналізу звернень, результатів участі у заходах. За підсумками навчального року готується аналітичний звіт, у якому визначаються результати, проблеми та шляхи подальшого вдосконалення роботи.

7. Партнерський напрям. Ефективна підтримка студентів-ВПО можлива лише за умови взаємодії закладу освіти з місцевими громадами, державними структурами, громадськими організаціями, волонтерськими ініціативами, благодійними фондами та центрами надання правової й психологічної допомоги. Така співпраця забезпечує додаткові можливості для матеріальної, інформаційної та емоційної підтримки здобувачів освіти.

Таким чином, ефективна організація соціально-психологічної підтримки ВПО у закладах фахової передвищої освіти передбачає інтеграцію зусиль усіх учасників освітнього процесу, створення системи психологічного супроводу, інформаційної відкритості, професійного розвитку педагогів та залучення студентської молоді до процесів взаємодопомоги. Лише у взаємодії адміністрації, викладачів, психологів та самих здобувачів освіти можливо забезпечити умови для повноцінної адаптації, відновлення емоційного балансу та формування почуття безпеки у новому соціальному середовищі.

Висновки до другого розділу

Проведене дослідження проблеми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової

передвищої освіти дозволило узагальнити теоретичні положення, виявити особливості процесу адаптації студентів у новому соціально-освітньому середовищі, а також обґрунтувати й розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності підтримки цієї категорії молоді.

Результати емпіричного дослідження, проведеного на базі Слов'янського фахового коледжу державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», показали, що більшість внутрішньо переміщених здобувачів освіти в цілому позитивно оцінюють наявні форми соціально-психологічної допомоги, однак водночас існують певні труднощі, пов'язані з недостатньою поінформованістю про можливості звернення по підтримку, обмеженістю ресурсів та нерівномірністю залучення студентів до психопросвітницьких заходів. Отримані дані засвідчили, що значна частина респондентів відчуває поліпшення емоційного стану після участі у програмах підтримки, підвищення рівня впевненості у власних силах та позитивне ставлення до навчання.

Опитування педагогічних працівників дало змогу визначити, що викладачі та куратори відіграють важливу роль у процесі соціальної адаптації студентів-переселенців, однак потребують методичної підтримки, спеціальної підготовки з питань надання первинної психологічної допомоги, розпізнавання стресових станів і роботи з травматичним досвідом здобувачів освіти. Це свідчить про необхідність підвищення рівня психологічної культури педагогічних працівників і вдосконалення внутрішньої системи психолого-педагогічного супроводу.

На основі результатів дослідження була розроблена Програма соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти, спрямована на забезпечення ефективної адаптації студентів до навчального середовища, розвиток емоційної стійкості, формування навичок саморегуляції та створення умов для інтеграції у студентську спільноту. Програма передбачає три етапи реалізації – діагностичний, корекційно-розвивальний і підсумково-рефлексивний – і може бути впроваджена як у

рамках роботи психологічної служби, так і під час кураторських годин, тренінгів чи тематичних заходів.

Практичні рекомендації, запропоновані за підсумками дослідження, підтверджують, що ефективна підтримка ВПО у закладах фахової передвищої освіти має здійснюватися на засадах системності, комплексності, партнерства та гуманістичного підходу. Її успішність забезпечується інтеграцією зусиль адміністрації, психологів, педагогів, студентського самоврядування та самих здобувачів освіти. Особливе значення має створення безпечного психологічного клімату, розвиток культури взаємопідтримки, налагодження інформаційних каналів і регулярний моніторинг стану студентів.

Таким чином, результати дослідження підтвердили ефективність застосування цілеспрямованих форм і методів соціально-психологічної підтримки у роботі з внутрішньо переміщеними здобувачами освіти. Запропонована програма та рекомендації можуть бути використані як основа для розроблення подібних систем у закладах фахової передвищої освіти різних регіонів України, що сприятиме підвищенню якості освітнього процесу, стабілізації психологічного стану молоді та формуванню стійкого освітнього середовища, орієнтованого на розвиток, підтримку та соціальну згуртованість.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження щодо особливостей соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни свідчить про досягнення поставленої мети, реалізацію завдань наукового пошуку та дає підстави для таких висновків.

1. У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що соціально-психологічна підтримка є комплексним процесом допомоги особистості, спрямованим на збереження її психоемоційної рівноваги, адаптацію до складних життєвих умов і розвиток внутрішніх ресурсів. Вона поєднує соціальні, психологічні та педагогічні аспекти, охоплюючи консультування, інформування, емоційну підтримку, посередництво й організацію взаємодії в соціумі.

Підтримка має превентивний, корекційний і розвивальний характер, а її головною метою є створення сприятливих умов для особистісного та соціального зростання здобувачів освіти, особливо в умовах стресу, кризових ситуацій і воєнних викликів.

2. У процесі дослідження визначено основні проблеми і потреби здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни, зокрема внутрішньо переміщених осіб. З'ясовано, що ця категорія студентів стикається як з об'єктивними труднощами (втрата житла, матеріальні проблеми, відсутність стабільності, зміна соціального оточення), так і з суб'єктивними – емоційним виснаженням, підвищеною тривожністю, почуттям невпевненості та соціальної ізоляції.

Разом із тим виявлено ключові потреби здобувачів освіти, серед яких: потреба у стабільному психологічному середовищі, у відчутті безпеки й прийняття в студентському колективі, у підтримці з боку педагогів і психологів, у доступі до достовірної інформації про свої права, соціальні гарантії та можливості отримання допомоги. Також актуальною є потреба у

розвитку навичок саморегуляції, подолання стресу, формуванні життєстійкості та впевненості у власних силах.

3. Теоретичний аналіз показав, що ефективна підтримка має ґрунтуватися на поєднанні гуманістичного, системного та когнітивно-поведінкового підходів, що забезпечує одночасний вплив на емоційну, когнітивну і поведінкову сфери особистості. До основних принципів підтримки віднесено індивідуальний підхід, добровільність, конфіденційність, професіоналізм фахівців, мультидисциплінарність, орієнтацію на ресурсність та розвиток особистісного потенціалу здобувача освіти.

У ході дослідження з'ясовано, що форми і методи соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни мають бути спрямовані на відновлення емоційної рівноваги, зниження тривожності, розвиток стресостійкості та формування почуття безпеки.

До основних форм підтримки належать: індивідуальне та групове консультування, тренінгові заняття з емоційної саморегуляції, психоосвітні лекції та бесіди, групи взаємопідтримки, інтерактивні заходи соціально-просвітницького спрямування, арт-терапевтичні практики, волонтерські ініціативи, наставництво та кураторська робота. В умовах війни важливого значення набувають дистанційні форми взаємодії — онлайн-зустрічі, чати підтримки, віртуальні тренінги, що забезпечують безперервність допомоги навіть за відсутності очного навчання.

Серед методів соціально-психологічної підтримки найбільш ефективними виявилися: емпатійне слухання, психологічне консультування, метод позитивної підтримки, рольові ігри, ситуаційний аналіз, арт-терапія, когнітивно-поведінкові техніки, рефлексивні вправи та методи розвитку соціальних навичок.

Загалом форми і методи підтримки у закладах фахової передвищої освіти повинні забезпечувати не лише подолання психологічних наслідків війни, але й сприяти розвитку внутрішніх ресурсів, соціальної активності,

почуття приналежності до колективу та готовності до подальшого професійного і особистісного зростання.

4. Результати емпіричного дослідження, проведеного на базі Слов'янського фахового коледжу державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», засвідчили, що більшість студентів-переселенців загалом позитивно оцінюють існуючі форми підтримки, особливо відзначаючи значення взаєморозуміння з боку викладачів, кураторів, психолога та студентського колективу: за інформаційним критерієм високий рівень мають 47% опитаних, за емоційним – 40%, соціальним – 73%, діяльнісним – 83%. Це вказує на достатній рівень інтеграції та задоволеності підтримкою, проте водночас виявлено потребу у підвищенні інформованості та посиленні психологічного супроводу. Разом з тим виявлено недостатню поінформованість окремих студентів щодо можливостей отримання психологічної допомоги, обмеженість систематичних заходів психоедукаційного характеру та потребу в розширенні напрямів індивідуальної і групової роботи.

Аналіз відповідей учасників дослідження показав, що найважливішими факторами адаптації є емоційна підтримка, участь у позанавчальних заходах, довірливе спілкування з педагогами і ровесниками, а також можливість отримання консультацій від психолога. Водночас серед потреб, які залишаються недостатньо реалізованими, респонденти найчастіше називали потребу в регулярних психологічних тренінгах, групах емоційної підтримки, заходах для ВПО, індивідуальних консультаціях і програмах розвитку стресостійкості.

Проведені бесіди з педагогічними працівниками підтвердили, що викладачі відіграють ключову роль у процесі адаптації студентів-переселенців, однак часто відчують брак знань і навичок щодо роботи з травматичним досвідом молоді. Це свідчить про необхідність підвищення психологічної компетентності педагогічних кадрів, удосконалення системи методичного забезпечення, впровадження тренінгів для викладачів щодо

раннього виявлення ознак емоційного вигорання, тривожності чи дезадаптації студентів.

На основі результатів дослідження була розроблена Програма соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб з числа здобувачів освіти, що передбачає три етапи реалізації: діагностичний, корекційно-розвивальний та рефлексивно-аналітичний. Вона спрямована на виявлення актуальних проблем студентів, формування навичок саморегуляції, розвиток соціальної взаємодії, створення умов для емоційного відновлення та інтеграції у студентське середовище. Реалізація програми можлива як через діяльність психологічної служби, так і шляхом інтеграції її елементів у кураторські години, позанавчальні заходи, тренінги, студентські ініціативи. Впровадження програми було розпочато, проте не завершено через об'єктивні обставини воєнного часу, що унеможливило проведення повного формувального та контрольного етапів дослідження.

5. Зважаючи на часткову апробацію програми та виявлену потребу у подальшому розвитку системи підтримки, було розроблено рекомендації щодо організації ефективної підтримки внутрішньо-переміщених осіб з числа здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти. Практичні рекомендації, розроблені за результатами дослідження, спрямовані на підвищення ефективності організації підтримки ВПО у закладах фахової передвищої освіти. Вони передбачають розвиток партнерської взаємодії між адміністрацією, педагогами, психологами, органами студентського самоврядування та соціальними службами; удосконалення інформаційних каналів комунікації; створення безпечного психологічного клімату та системи моніторингу емоційного стану студентів.

Виконання вищезазначених завдань дає змогу говорити про успішне виконання магістерського дослідження, теоретичну та практичну базу якого можна використовувати при подальшому вивченні форм і методів соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти в умовах війни.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї проблеми. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на перевірку ефективності впровадження розробленої програми соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених здобувачів освіти та її адаптацію до умов післявоєнного відновлення освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва Л. П. Психологічна підтримка здобувачів освіти в умовах воєнного стану: виклики та можливості. Вісник психології і педагогіки. 2022. Т. 12, № 3. с. 45–56.
2. Гончаренко А. М. Особливості психологічного стану студентської молоді в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2023. № 1(52). с. 82–85.
3. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / Байдик В. В., Бондарук Ю. С., Гопкало Ю. П., Гніда Т. Б., Корнієнко І. О., Лунченко Н. В., Луценко Ю. А., Мороз Р. А., Ткачук І. І.; заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.
4. Дмитренко І. В. Психологічна допомога при панічних атаках та гострих стресових реакціях. Практична психологія та соціальна робота. 2023. Т. 5(2). с. 79–85.
5. Життя під час війни та війна під час життя. Освіта та психологічна підтримка в умовах війни : бібліографічний покажчик / уклад. Балюк В. П., Спірякова С. В., Токміленко О. В. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2023. 20 с.
6. Зайцева Н. В., Скрипченко Г. В. Психологічна травма війни: діагностика та корекція. Вісник психології і соціальної педагогіки. 2023. № 2.
7. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : практичний посібник / авт.-упор.: І. І. Ткачук, Н. В. Пророк, Н. В. Лунченко, В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с.
8. Іванік О., Каравай А., Гавінек-Дагаргулія М., Лашук Ю., Кнюпа Ю. Посібник для менторів «Рівний рівному». Інша освіта. Київ : 2015.

9. Каськов І. В., Соловей І. О. Формування психологічної стійкості студента до стресогенних чинників середовища в умовах військового стану. Вісник Національного університету оборони України. 2025. 83. С. 82–88. URL : <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/315403/311894>
10. Кльоц Л.А. Розвиток емоційної сфери підлітків техніками самовираження.URL: http://zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/NavchRobota/kla_3.pdf
11. Ковальчук Г. А. Індивідуальна психологічна консультація як засіб адаптації внутрішньо переміщених осіб. Вісник науки та освіти. 2022. Т. 1, № 4. С. 67–75.
12. Консультування в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / авт. кол.; за заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 144 с.
13. Косенко А. М. Взаємодопомога та менторство в студентському середовищі: досвід українських вишів під час війни. Молода наука. 2022. Т. 4(1). С. 33–41.
14. Кочубей А. В., Сокаль В. А., Якубовська С. С. Соціально-психологічний супровід здобувачів вищої освіти в умовах війни засобами арт-терапії. Rehabilitation and Recreation. 2024. Т. 18, № 1. С. 104–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2024.18.11>
15. Кривоконь Н. Соціально-психологічна підтримка як чинник подолання скрутних життєвих ситуацій // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. 2019. Вип. 29. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2015-29.%p>
16. Кузьменко Т.М Гуманістичний фундамент арт-терапії як запорука ефективності психокорекції емоційної нестабільності у студентів психологів. Міжнародна науково-практична конференція «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та Світі», 31-1 вересня 2018 . Київ, 2018. С. 83-88.

17. Лукіна Н. Б., Крот А. Р. Застосування арт-терапії як засобу психологічної допомоги студентам в умовах підвищеного стресу. Ольвійський форум-2025: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : тези. 2025. С. 276.

18. Марценюк М. О. Особливості переживання криз і методи надання психологічної допомоги дітям у кризових ситуаціях. Проблеми сучасної психології, 2015. DOI: 10.32626/2227-6246.2015-30.%p. URL: <https://journal.sops.gov.ua/index.php/2227-6246/article/view/158089>

19. Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни : практичний посібник / Панок В. Г., Рибалка В. В., Шандрук С. К. та ін.; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 212 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>

20. Методичний посібник з оцінювання потреб ВПО у громадах / Кобзін Д., Левкіна Г., Луньова О., Черноусов А., Щербань С. Харків : Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД), 2020. 246 с.

21. Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу / Фондація Олени Зеленської ; Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». Київ, 2023. 48 с.

22. Мороз Л. І., Сафін О. Д. Модель розвитку стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського, 2022. С. 48–53.

23. Напрями психолого-педагогічної підтримки здобувачів загальної середньої освіти під час воєнного стану / Собченко Т. М., Мороз К. Ю. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 972–974. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua>

24. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник / Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

25. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. 358 с. URL: [https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf)

[Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf)

26. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (4 березня – 14 квітня 2024 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 368 с.

27. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / Горностай П. П., Слюсаревський М. М., Татенко В. О., Титаренко Т. М., Хазратова Н. В. та ін.; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.

28. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО), державних інструментів їх забезпечення, проблем та можливостей суспільної інтеграції ВПО в нове соціальне середовище / Національний фонд досліджень України. Рівне, 2023. 71 с.

29. Петренко С. І. Психоедукація як інструмент формування культури ментального здоров'я у студентському середовищі. Педагогіка і психологія. 2023. Т. 4(12). С. 145–154.

30. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 29 берез. 2022 р. № 1/3737-22. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennyapsihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovahvoyennogo-stanu-v-ukrayini>

31. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 р. № 509 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18>

32. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України

від 15.12.2021 р. № 1321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1321-2021-%D0%BF#Text>

33. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

34. Про утворення робочої групи з питань створення безпечних умов у закладах освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.09.2022 р. № 856. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-utvorenniya-robochoyi-grupi-z-pitan-stvorenniya-bezpechnih-umov-u-zakladah-osviti>

35. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 33. Ст. 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

36. Психологічна допомога особистості у воєнний період : матеріали VII Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів» / МОН України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини ; редкол.: Діхтяренко С. Ю., Данилевич Л. А., Шулдик А. В. Умань, 2024. 204 с.

37. Психологічний супровід учасників освітнього процесу закладів вищої освіти в контексті підтримки ментального здоров'я / Періг І. М. Тернопіль : Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2023.

38. Психологія соціального впливу : навч. посіб. / Москаленко В. В. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.

39. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П., Мельничук В. О., Сабліна Н. О., Флярковська О. В., Харківська Т. А. Київ, 2023. 149 с.

40. Регламентация вищої освіти в період повномасштабної війни в Україні: відповідь держави на виклики / Чабанна М. Національний університет «Києво-Могилянська академія».

41. Савченко Г. П. Студентське самоврядування як ресурс психологічної підтримки. Педагогіка вищої школи. 2023. Т. 2(3). С. 56–65.

42. Симоненко Ю. В. Кімнати емоційного розвантаження: концепція та принципи організації в закладах освіти. Сучасні освітні технології. 2022. Т. 1(22). С. 23–30.

43. Склярєнко В. М. Особливості індивідуального консультування студентів в умовах кризових ситуацій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2023. Т. 1(54). С. 101–105.

44. Служба освітнього омбудсмена. Звіти та аналітика щодо освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://eo.gov.ua>

45. Соціально-психологічна підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу в кризових ситуаціях (практичний досвід) / Кравченко О. Social Work and Education. 2023. Vol. 10, No. 1. С. 35–46. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.4>

46. Удич З., Удич М. Ресурсна кімната vs сенсорна кімната. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 20 жовт. 2021 р.) / упор. Удич З. І., Шульга І. М. Тернопіль : ТНПУ, 2022. С. 176–177. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27306>

47. Університет як простір психосоціальної підтримки та турботи про психічне здоров'я. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». URL: <https://howareu.com/static-objects/howareu/media/PDF/gaid-universitet-iaak-prostir-psixosocialnoi-pidtrimki-ta-turboti-pro-psixicne-zdorovia.pdf>

48. Фахова передвища та вища освіта у 2024 році: стійкість системи попри війну / Державна служба якості освіти України. 2025. URL: <https://sqe.gov.ua/fpo-zvo-2024/>

49. Федорова Л. М. Основи арт-терапії : навч. посіб. Київ : Вид-во Університету, 2021.
50. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / Байдик В. В., Гопкало Ю. П., Корнієнко І. О., Лунченко Н. В., Луценко Ю. А., Мороз Р. А., Саврасов М. В., Ткачук І. І.; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с.
51. Формування резильєнтності у студентської молоді / Коновалова О. В., Бикова С. В. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2023. № 3. С. 13–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.3.2>
52. Шевченко В. А. Профілактика психоемоційних розладів у молоді через просвітницьку діяльність. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2022. Т. 2(1). С. 78–85.
53. Шумна Л. П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05 / Л. П. Шумна ; наук. конс. О. М. Ярошенко ; Чернігів. держ. технолог. ун-т. Харків, 2014. 39 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для здобувачів освіти – внутрішньо-переміщених осіб

Опитування у рамках дослідження «Оцінка ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у СФК КАІ».

Блок 1. Демографія.

Який рік навчається у СФК КАІ?*

- € 1 рік навчання
- € 2 рік навчання
- € 3 рік навчання
- € 4 рік навчання

Вкажіть ваш вік

- €14-16 років
- €17-18 років
- €18-23 років
- €старше 23 років

Ваша стать

- € Жіноча
- € Чоловіча
- € Інше

Область, з якої ви перемістилися під час війни

- € Донецька
- € Луганська
- € Харківська
- € Інше: _____

Час від початку внутрішнього переміщення

- € до 6 місяців
- € 6-12 місяців
- € 1-2 роки
- € більше 2 років
- € ВПО з 2014 року

Блок 2. Інформованість і доступ до підтримки

Інструкція: поруч із кожним твердженням позначте відповідь за шкалою 1–5 (1 — категорично не згоден(на); 5 — повністю згоден(на)).

Я обізнаний(а) про те, які форми соціально-психологічної підтримки доступні у коледжі. (1–5)

Отримувати допомогу в коледжі було легко/зручно. (1–5)

Мені повідомили, куди звертатися у разі потреби. (1–5)

Блок 3. Емоційний стан і почуття безпеки.

Інструкція: поруч із кожним твердженням позначте відповідь за шкалою 1–5 (1 — категорично не згоден(на); 5 — повністю згоден(на)).

Я відчуваю себе психологічно безпечніше з часу отримання підтримки в коледжі. (1–5)

Частота тривожних думок/станів знизилася. (1–5)

Я маю можливість проговорити свої переживання зі спеціалістом. (1–5)

Блок 4. Соціальна інтеграція і підтримка

Інструкція: поруч із кожним твердженням позначте відповідь за шкалою 1–5 (1 — категорично не згоден(на); 5 — повністю згоден(на)).

Після приїзду мені допомогли адаптуватися в студентському колективі. (1–5)

Я відчуваю підтримку одногрупників/куратора. (1–5)

Брав(ла) участь(ла) у тематичних заходах/групі підтримки, організованих коледжем. ☐ Так ☐ Ні

Якщо на попереднє питання ви відповіли «Так» – оцініть їхню корисність: (1–5)

Блок 5. Практична допомога

Інструкція: поруч із кожним твердженням позначте відповідь за шкалою 1–5 (1 — категорично не згоден(на); 5 — повністю згоден(на)).

Мені надали інформацію/допомогу щодо матеріальних/побутових питань (житло, документи, соцдопомога). (1–5)

Форма допомоги (індивідуальні консультації/груповою робота/інформаційні матеріали) була корисною. (1–5)

Блок 6. Загальна оцінка і побажання

Інструкція: поруч із кожним твердженням позначте відповідь за шкалою 1–5 (1 — категорично не згоден(на); 5 — повністю згоден(на)). На відкриті питання надайте коротку відповідь.

Загалом, я задоволений(на) якістю підтримки, яку отримав(ла). (1–5)

Що, на вашу думку, найбільше допомогло? (коротко) ____

Які послуги/заходи ви вважаєте потрібними, але їх недостатньо? ____

Чи бажаєте додатково розповісти про свій досвід або конфіденційно звернутися до психолога? ☐ Так ☐ Ні

Якщо на попереднє питання ви відповіли «Так» – залиште контакт _____

Згода на добровільну участь у дослідженні

Я погоджуюся взяти участь в опитуванні у рамках дослідження «Оцінка ефективності соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у СФК КАІ».

Я розумію, що участь у дослідженні є добровільною; усі надані мною дані будуть використані виключно в узагальненому вигляді та залишатимуться анонімними/конфіденційними; я можу відмовитися від участі у будь-який момент без жодних наслідків.

Підтверджую свою згоду на участь у дослідженні.

Гід для напівструктурованого інтерв'ю з персоналом (психолог, соціальний педагог, класні керівники)

Інструкція: інтерв'ю до 30-45 хв., записувати погоджено з інтерв'юйованим.

Теми і прикладні питання:

1. Опишіть, будь ласка, існуючу систему соціально-психологічної підтримки у коледжі. Які форми використовуються?
2. Які процедури направлення ВПО на консультацію/допомогу? Чи є чіткий алгоритм?
3. Які проблеми найчастіше висловлюють ВПО-студенти? (психологічні, матеріальні, академічні)
4. Які інструменти діагностики ви використовуєте? (анкети, тести, спостереження)
5. Які заходи вважаєте найбільш ефективними? Чому?
6. З якими перешкодами стикаєтесь під час надання підтримки? (ресурси, час, компетенції)
7. Які потреби в професійному розвитку/додаткових ресурсах ви бачите?
8. Яких результатів (критеріїв) ви очікуєте після впровадження програм підтримки? Як їх вимірюєте?
9. Рекомендації щодо покращення – що зробити в першу чергу?

Бланк експертної оцінки (для педагогів/адміністрації)

Експерт оцінює діючі заходи за 5-бальною шкалою за критеріями: релевантність, доступність, своєчасність, результативність, сталість.

Критерій – Оцінка (1–5) – Коментар

1. Релевантність програм – (оцінка 1-5) – коментар
2. Доступність для ВПО – (оцінка 1-5) – коментар
3. Своєчасність реагування на проблеми – (оцінка 1-5) – коментар
4. Видимий ефект (після заходу) – (оцінка 1-5) – коментар
5. Співпраця з партнерами/волонтерами – (оцінка 1-5) – коментар

Підсумок: сильні сторони; слабкі сторони; рекомендації (*коротко*)